

Pedagogická
fakulta
Faculty
of Education

Jihočeská univerzita
v Českých Budějovicích
University of South Bohemia
in České Budějovice

Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích
Pedagogická fakulta
Katedra českého jazyka a literatury

Bakalářská práce

Zaniklý svět Antonína Pelíška

Vypracovala: Lenka Hándlová
Vedoucí práce: Mgr. Jana Skálová, Ph.D.

České Budějovice 2014

Prohlášení

Prohlašuji, že svoji bakalářskou práci jsem vypracovala samostatně pouze s použitím pramenů a literatury uvedených v seznamu citované literatury.

Prohlašuji, že v souladu s § 47b zákona č. 111/1998 Sb. v platném znění souhlasím se zveřejněním své bakalářské práce, a to v nezkrácené podobě fakultou elektronickou cestou ve veřejně přístupné části databáze STAG provozované Jihočeskou univerzitou v Českých Budějovicích na jejích internetových stránkách, a to se zachováním mého autorského práva k odevzdanému textu této kvalifikační práce. Souhlasím dále s tím, aby toutéž elektronickou cestou byly v souladu s uvedeným ustanovením zákona č. 111/1998 Sb. zveřejněny posudky školitele a oponentů práce i záznam o průběhu a výsledku obhajoby kvalifikační práce. Rovněž souhlasím s porovnáním textu mé kvalifikační práce s databází kvalifikačních prací Theses.cz provozovanou Národním registrem vysokoškolských kvalifikačních prací a systémem na odhalování plagiátů.

V Českých Budějovicích dne 6. ledna 2014

.....
Lenka Hándlová

Poděkování

Děkuji Mgr. Janě Skálové, Ph.D., vedoucí mé bakalářské práce za odborné vedení, cenné rady a připomínky. Dále děkuji své rodině a přátelům, kteří mi byli při psaní práce velkou oporou.

Anotace

Tato bakalářská práce je zaměřena na život a tvorbu českobudějovického rodáka Antonína Pelíška. Nejdříve se seznámíme s reportáží a některými autory zaměřených na tento žánr. Blíže je představena autorova celoživotní tvorba i novinářská činnost. Hlavní částí práce je umělecká reportáž a díla, která jsou touto reportáží psána. Tématem je budování jaderné elektrárny Temelín a tomu předcházející zánik vesnic v jejím okolí. V povídce je přiblížen život v pohraničí. Osamocení, odloučení od rodného domova a pocit beznaděje provázely obyvatele zaniklých vesnic a jsou hlavními prvky ve všech autorových dílech. Také se zde pokusíme vyhledat rysy umělecké reportáže. Stavba elektrárny je tématem více autorů a ty jsou přiblíženi v závěru práce.

Annotation

This thesis focuses on life and work of Antonín Pelíšek from a town of Ceske Budejovice. First, we introduce report and some authors focused on it. Then we take closer look at authors' lifelong work and his journalistic efforts. Main part of this thesis is focused on artistic reports and works, written in its spirit. The topic is a construction of nuclear power plant Temelin and a destruction of nearby villages. Story takes a closer look at life near borders. Loneliness, separation from home and feeling of hopelessness accompanied former residents of destroyed villages and are main points of all authors' works. Here also we will try to find some features of artistic reports. The building of the power plant is main topic of more works by various authors and those will be explained in the conclusion.

Obsah

Úvod.....	8
1. Reportáž.....	9
1.1. Umělecká reportáž	10
1.1.1. Reportáže českých autorů	11
1.1.1.1. Umělecké reportáže z cest	11
1.1.1.1.1. Z cizích zemí.....	11
1.1.1.1.2. Z naší země	14
2. Antonín Pelíšek jako současný představitel umělecké reportáže	15
2.1. Autorův umělecký vývoj.....	15
2.2. Publikace	16
2.2.1. Sborníky.....	16
2.2.2. Beletrie.....	18
2.2.3. Dokumenty.....	19
2.3. Novinářská činnost.....	20
3. Romány o osamělých mužích.....	21
3.1. Rybí oko	21
3.2. Člověk z pavilónu N.....	23
3.3. Znamení touha.....	24
4. Zaniklé vesnice	26
4.1. Příběh Pasovary.....	27
4.2. Lidé od Temelína	29
4.2.1. Výpovědi vystěhovaných obyvatel	29
4.2.2. Farář od Temelína jako naděje pro lidi	33
4.2.3. Epilog.....	34
4.3. A po nás planina.....	35

4.3.1.	Kronikář František Vrzák	35
4.3.2.	Výklad dějin formou reportáže	36
4.3.3.	23. říjen 1980 jako Den rozhodnutí	38
4.3.4.	Domov jako místo, kam se každý rád vrací	40
4.4.	Prvky umělecké reportáže v dílech	41
5.	Temelín jako stále žijící téma	44
Závěr		46
Seznam použité literatury		48
Příloha		52

Úvod

Tato bakalářská práce se zaměřuje na zaniklé vesnice. Antonín Pelíšek se touto tematikou zabýval v povídce *Příběh Pasovary* a v dílech *Lidé od Temelína* a *A po nás planina*. Záměrem práce je v těchto hlavních dílech nalézt rysy umělecké reportáže. První část je tak zaměřena na tento žánr a autory české literatury, kteří touto reportáží psali. S reportáží se v literatuře setkáváme již od 19. století. Zmíním zde tvorbu některých autorů, kteří se tímto žánrem zabývali. Konkrétně můžeme hovořit o uměleckých reportážích z cest. V 19. století se tato reportáž objevila například u Boženy Němcové a Jana Nerudy. Ve 20. století se vyskytuje u Karla Čapka, Ivana Olbrachta, Ludvíka Aškenazyho, Jana Wericha, Miroslava Holuba, Jana Skácela a Ladislava Stehlíka. V jejich dílech se setkáme s prvky autobiografičnosti a osobními zážitky.

Dále se zaměřím na autorův život, jeho literární prvotiny, romány o osamělých mužích a novinářskou činnost. Předpokladem této práce je důraz na region Českobudějovicko zejména z toho důvodu, že autor je českobudějovickým rodákem. Ztráta střechy nad hlavou je ústředním tématem již zmíněných děl. Rodáci z vesnic v okolí Temelína byli nuceni se vystěhovat kvůli stavbě jaderné elektrárny Temelín. Ponechat své domy k demolici, přijmout směšné odškodné v podobě odhadních cen domů a nastěhovat se do přidělených bytů v panelovém domě či ke svým příbuzným bylo to jediné, co jim v jejich tíživé situaci zbylo. Naopak v pohraničí došlo po 2. světové válce k postupnému vylidnění. K zániku vesnic však nedochází jen v jižních Čechách, jedná se o problém celorepublikový, dokonce můžeme říci i celosvětový. Mezi vyhlazené vesnice patří Lidice a Ležáky, na Mostecku zanikly vesnice kvůli těžbě hnědého uhlí.

Závěrem se pokusím ve stěžejních dílech vyhledat znaky umělecké reportáže a shrnout tak její hlavní znaky. Autorův zájem o danou problematiku a umělecká subjektivita jsou nedílnou součástí umělecké reportáže.

1. Reportáž

Po Pelíškově počáteční tvorbě se jeho zájem začal upínat k jinému žánru než je povídka či román. Zaujaly ho reportáže, a to zejména ty umělecké. Reportáž má v literatuře své místo vydobyté již od druhé poloviny 19. století. Můžeme ji zařadit do funkčního stylu publicistického.¹ Slovo reportáž je z francouzského *reportage*, což znamená přenášet. Je spjata i s jinými staršími žánry – s popisem cesty a deníkem. Základním reportérským heslem je *Být při tom*, jít tam, kde se něco děje, sdělit prožité. Reportáž zobrazuje skutečnost, myšlenky, společenské změny i ideje a stává se tak svědectvím doby. Spadá do literatury faktu, jelikož klade důraz na faktografičnost a ověřitelnost. Mocná (2004) hovoří o tom, že se vztahuje k časoprostoru současnosti s reálnými osobami. Hlavními znaky je věčnost, zvýšená frekvence časových určení, užití místních názvů i specifických výrazů, jako například odborných termínů i slangů. Dále zmiňuje, že v reportáži je důležitý riskující reportér, který se zároveň stává autorem v první osobě. Z hlediska médií rozlišujeme reportáž novinovou, filmovou, rozhlasovou, televizní a literární (knižní). Vyskytují se v ní prvky literarizace – zážitkovost, výpravnost, dynamizace, úvahovost. „*V reportáži se prolínají tři různé způsoby reference o skutečnosti: prosté zpravodajství, odborná (zvl. sociologická nebo psychologická) studie a povídková narace.*“²

Dle Štorkána (1980) stála za vznikem reportáže touha po lidské zvědavosti, vědění a obohacení o novou informaci. Ve svých počátcích, a to zejména u Angličanů, se výrazem reportáž myslely popisy a líčení ze soudních síní či zprávy o katastrofických neštěstích. Také uvádí, že reportáž je ze všech literárních žánrů nejvíce závislá na faktech, na „přesné adrese.“ Otázkami, na něž má být reportér schopen odpovědět, jsou - Co se stalo? – Koho se to týkalo? – Kdy se to stalo? – Kde se věc udála? – Jak se to stalo? – Proč se to vše událo?“

¹ Styl publicistický je styl masových sdělovacích prostředků s funkcí dokumentárně informativní a s funkcí občanky a politicky výchovnou, formativní. Ve zpravodajství je styl přísně objektivní a dokumentárně pravdivý, ve složce formativní se drží i působení na cit a vůli (působení apelové, výzvové), hodnocení kritické a programové.

² MOCNÁ, Dagmar a Josef PETERKA. *Encyklopedie literárních žánrů*, s. 658.

Čechová (2008) uvádí, že reportáž nám zobrazuje přímá svědectví daných událostí, líčí fakta a následně i postoj autora. Patří jak mezi útvary publicistické, tak i do stylu umělecké literatury, a to zejména užitými výrazy a poetizací.

Jak dokládá Štorkán (1980), česká reportáž byla ve svých počátcích psaná spíše stylem vypravěčsko-popisným, vývojem však dospěla k cestopisné reportáži. Tématem bývají autorovy zájmy, společenské situace, upozornění či zachycení nějaké skutečnosti. *„Česká reportáž vznikla z několika zdrojů: ze zvláštního typu romantické prózy, nazývané dobově „obrazy“, zachycující subjektivní prožitky a dojmy se zaměřením národopisným, naukovým a cestopisným (ostatně romantismus jako první začíná popisovat detaily prostředí, osob, přírody). V našich podmínkách byla v pozadí těchto snah také touha dokázat, že čeština je bohatý jazyk, schopný popsat jakékoli prostředí, včetně tzv. lidového.“*³

1.1. Umělecká reportáž

Umělecká reportáž je žánr, který se v literatuře uplatňuje současně od vzniku samotné reportáže. Stejně tak jako zpravodajská, má v první řadě podávat informace či aktualitu o nějakém zajímavém tématu. Významná je zde epičnost navozující atmosféru poutavého příběhu. Setkáme se v ní také s popisy, které se promítají do dynamického děje. Prolínají se v ní prvky publicistické, kde je důležitá autenticita, pravdivost. Patří sem též prvky dokumentární, kdy se prostřednictvím příběhu poodhalují skutečná fakta. Autentičnost zvyšuje i užívání jazykových prostředků, zejména personifikace, přirovnání, metafory či opakování slov. Co se týče jazykové výstavby, setkáme se zejména s neutrální vrstvou spisovného jazyka a v dialogách s hovorovým jazykem. I užívání dialogů je znakem umělecké reportáže. Do děje autor rovněž vstupuje, hledá příčiny a souvislosti. Má na věc subjektivní pohled.

³ OSVALDOVÁ, Barbora. *Reportáž a reportéři* [online]. 03. 09. 2005 [cit. 2013-10-15]. Dostupné z: <http://www.zurnalistika.cz/?p=17>

1.1.1. Reportáže českých autorů

Autorů píšících reportáže bychom v české literatuře našli opravdu hodně, proto se zmíníme jen o několika z nich. V tomto krátkém přehledu uvedeme ty autory, u kterých se vyskytují umělecké reportáže z vlastních cest. Rozdělíme si je na reportáže z cizích zemí a naší země. Jak již bylo výše řečeno, česká reportáž přešla vývojem k reportáži cestopisné. Na začátku si vymežíme rozdíl mezi cestopisem a reportáží. Cestopis je „žánr literatury dokumentární, publicistické nebo umělecké, jehož tématem je popis nebo vyličení autorovy cesty do cizích zemí nebo krajin.“⁴ V cestopise se mohou objevit i prvky fikce, což by se v reportáži stát nemělo. Na rozdíl od cestopisu, ve kterém je popsáno jen to, co cestovatel zažil, se v reportáži setkáme s tím, co viděl, jaká je země kterou navštívil a také jací jsou místní lidé. Je zde důležité i to, že si všímá ostatních a ne jen své vlastní osoby. Rozdíly rodného domova a zahraničí jsou častými náměty.

1.1.1.1. Umělecké reportáže z cest

1.1.1.1.1. Z cizích zemí

Pokud hovoříme o reportáži, je nasnadě zmínit snad nejznámějšího reportéra Egona Erwina Kische, známého pod přezdívkou „Zuřivý reportér,“ a jeho reportáže *Americký ráj* či *Tajná Čína*. O významnosti jeho díla hovoří i Evžen Paloncy v Kischově díle. „Kischovo dílo však zůstává aktuální i proto, že Kisch povýšil reportáž na uměleckou formu, že usiloval o přesné a jasné slovo, aby vykreslil situaci, vymodeloval člověka. Zdroje jeho reportáží byly různé, ale ať čerpal látku odkudkoli jeho pohnutky a cíle byly vždy stejné. Kisch se vždy sžívá s člověkem, používá všech uměleckých prostředků, aby jeho reportáž byla živá, působivá, ale především aby byla pravdivá a mobilizující.“⁵

V uměleckých reportážích z cest poznáváme krajiny zemí, místní kulturu i obyvatele žijící v těchto malebných zemích. *Menší cesty* od Jana Nerudy publikované na konci 19. století vyprávějí o bohatých zážitcích a dojmech, které autor zažil při cestování. Uměleckost je dána poznáním, vlastní zkušeností a uchváceností daného města. Za cíle svých cest si vybral jak místa domovská, tak i evropská. „*Velké město, obrovské dílo lidských rukou, povstale během jen tří neb čtyř věků, vyrostlé z půdy sypké, nevděčné*

⁴ *Slovník literární teorie*, s. 53.

⁵ PALONCY, Evžen in KISCH, Egon Erwin. *Půl století zuřivým reportérem*, s. 15.

a na místě nejnevhodnějším – přec člověk na ně hledí bez obdivu a odchází z něho bez sympatií. Berlín nemluví k srdci nikde a mysl navštěvovatelova zůstává strážlivá.“⁶

Na počátku 20. století se u Karla Čapka dostáváme do zemí, které jsou nám přiblíženy z pohledu samotného autora. Do Itálie se Čapek vydal bez veškerých znalostí dané země a dokonce i bez plánu. Své postřehy a zážitky z této sluncem zalité země uveřejnil v *Italských listech*. „*Siena, to je takové neobyčejně milé malé město, sedí na třech kopečkách a usmívá se, ať mu stéká po zádech vlahý déšť nebo ať svítí slunce; ...*“⁷ „*Vlastně toskánský kraj je tuze podobný hezké krajině v Čechách; jenže místo bramboru roste réva, a každý kopeček je přepěkně korunován nějakým věžovitým městečkem neb starou zámeckou tvrzí.*“⁸ V *Anglických listech* dokonale popisuje život a vážnost Angličanů, vzhled jejich příbytků, skutečný život na venkově, jež zahrnuje radosti i strasti. Vykreslil i typické znaky britské společnosti, důraz na zažité tradice, anglické kluby a univerzity. Do vyprávění vkládá úvahy, komentáře i ilustrace. „*Nevím ani proč, ale tato strážlivá Anglie mi připadá nejpohádkovitější a nejromantičtější ze všech zemí, které jsem viděl. Snad je to pro ty staré stromy...*“⁹ Ve *Výletech do Španěl* předkládá ilustrace památek, které navštívil a osob, které viděl. Byl uchvácen místními lidmi, krajinou i architekturou. „*...Tam někde je Casa de Murillo – bože, kdybych tam bydlil, nemohl bych psát než věci něžné a potěšené; a tam je nejkrásnější místo na světě, jmenuje se Plaza de Doña Elvira nebo Plaza de Santa Cruz; ne, to jsou dvě místa a já už nevím, které je krásnější, a ani se už nestydím, že mně bylo do pláče krásou a únavou.*“¹⁰

Dále také působil Ivan Olbracht, který se reportáží z Podkarpatské Rusi¹¹ zabýval v *Horách a staletích*. Zaujal ho kraj hospodářsky i civilizačně zaostalý a zejména daná oblast. Fascinován byl příběhem o loupežnících, kteří zde pobývali. Nejznámějším byl Nikola Šuhaj, kterým se zabýval i ve svém dalším románu. „*Dnešní Podkarpatsko, země řídce obydlená, se svými pralesy, horami a skalními stržemi, a jmenovitě její Černé hory na východě, které do nedávné minulosti ležely na rozhraní tří států, Polska, Rumunska a Uher, bylo zeměpisně stvořeno pro pobyt loupežníků, kteří zde nalézali*

⁶ NERUDA, Jan. *Menší cesty*, s. 97.

⁷ ČAPEK, Karel. *Italské listy; Anglické listy; Výlet do Španěl; Obrázky z Holandska: Anglické listy (Přít.) = Obrázky z Holandska (Přít.) = Výlet do Španěl (Přít.)*, s. 24.

⁸ Tamtéž.

⁹ Tamtéž, s. 76.

¹⁰ Tamtéž, s. 222.

¹¹ Oficiální název území připojeného k Československu. Za Rakouska žila jako součást Uher a neměla s Čechami v podstatě žádný kulturní ani politický styk.

dosti skryší, a jsou pronásledováni, dosahovali pochodem jen několikahodinovým území jiného státu.“¹²

Ludvík Aškenazy se v polovině 20. století v reportáži *Německo jaro* soustředil na budování nového Německa. „*V této reportáži měl být prostě představen Berlín, město dvou kolejí, z nichž jedna je slepá. Chtěli jsme vyprávět o divném městě, kde uprostřed ulice probíhá hranice mezi mírem a válkou – mezi dělnickou ctí a peněženkou bursiánů. Skutečně jsou v Berlíně takové ulice – na jedné straně chodníku je sektor americký, na druhé demokratický sektor Berlína. ...V jedné ulici probíhá hranice mezi nadějí a beznadějí, pravdou a lží, životem a smrtí.*“¹³

Jan Werich se na konci 50. let 20. století vydal do Itálie, kde byl fascinován památkami měst a své zážitky popsal v *Italských listech*. Nehovoří se však jen o místních památkách, autora zajímali i místní lidé. Dále si můžeme všimnout nástinu doby, která panovala v tehdejší Československu a následným srovnáním rodné země a Itálie. Na hraničních přechodech prohledávali lidem kufry, když jim nedali to, co chtěli. Kdežto v Itálii jsou lidé milí, přátelští a ochotně se s cizinci začnou bavit. „*Jednou do roka Řím slaví den dopraváků. Řidiči aut, míjející své oblíbené dopravní strážníky, vyhazují pro ně dárky. To není špatný zvyk.*“¹⁴

Dále můžeme z tohoto období zmínit Miroslava Holuba a jeho dílo *Anděl na kolečkách*, kde se střídají prvky publicistické s uměleckými, prozaický text přechází ve volný verš. Autor zaznamenává pocity při příletu do USA. V *Rozhovoru v Boeingu 707* dochází ke střetnutí dvou světů, a to amerického a českého. Je tak nastíněn rozdílný životní styl těchto dvou odlišných zemí. „*Byl to zástupce firmy s tranzistorovými hodinkami. – Co je to, zeptal jsem se. Snažil se mi to vysvětlit. Ptal se, jak by mohl navštívit Československo. Doporučil jsem brněnský veletrh. Nebo také dobu Pražského jara. To je takový hudební festival, říkal jsem, spojil byste příjemné s užitečným. – Hudební festival, řekl, co je to? Snažil jsem se mu to vysvětlit.*“¹⁵

¹² OLBRACHT, Ivan. *Hory a staletí*, s. 79.

¹³ AŠKENAZY, Ludvík. *Všude jsem potkal lidi: výbor z reportáží*, s. 75.

¹⁴ Werich, Jan. *Italské listy*, s. 148.

¹⁵ HOLUB, Miroslav. *Anděl na kolečkách*, s. 8.

Jan Skácel v oddílu *Chodníčky* uvedl reportáž *Nesentimentální cesta do Rakouska*. „Ve Vídni nás ubytovali v malém hotýlku blízko Prátru, spal jsem v jednolůžkovém pokoji a postel byla širší než delší, číchal jsem tam člověčinu a lásku pozemskou, v noci mne z toho rozbolela hlava, vyšel jsem na ulici a pochopil vše. ...Co jsem pak uslyšel na adresu české literatury, bylo naprosto nesentimentální a hodno Šaldy.“¹⁶

1.1.1.1.2. Z naší země

Reportážemi se v 19. století zabývala například Božena Němcová v díle *Obrazy z okolí domažlického*, kde se snažila realisticky zachytit místní folklor, obyčeje a zvyky. Jedná se o záznamy z míst, kde sama Němcová pobývala po přestěhování za manželovou prací. Představuje vlastnosti Chodů a zajímala se i o jejich minulost. Opouštěla Prahu s těžkým srdcem, ale vstřícnost místních lidí jí brzy přirostla k srdci. „Můj roztomilý venkovský lid, s nímž tak ráda zacházím, uvedl mne v podezření, že jsem také sprostá. Z toho si mnoho nedělám, ba jsem přesvědčena, že není nic lehkého získat si důvěru u selského lidu. Já to již umím. Když mne která potká, hned se ptá: "Jak se máte, pani? proč k nám nejdete ?", Já jí podám ruku a upřímně zatřesu.“¹⁷

V 60. letech 20. století vyšla publikace od Ladislava Stehlíka *Země zamyšlená*. Jedná se o trilogii, která je považována za jedno z jeho největších děl. Ve svém vyprávění nás provádí od jihočeských rybníků přes jihočeská města až k tradičním závodům, které fungují dodnes. Při svých cestách sbíral pověsti, seznámil se s osudy různých lidí a vše doplnil popisy přírody a obrázky. Stehlík byl také básníkem, což dokazuje i v tomto díle, kde užívá básnických prostředků. „Když západ průsvitný nad Hůrkou propadá se i s hroty věží tvých, ó město v kráse samotné, chtěl bych rozeznít a rozezpívat všechny tvé hlasy, ztajené v základech starých domů, odpečetit všechny tajemné vzkazy, které tvá vzrušená minulost zanechala naší imaginaci jen v náznacích a jen jako kradí.“¹⁸

¹⁶ SKÁCEL, Jan. *Jedenáctý bílý kůň*, s. 95.

¹⁷ NĚMCOVÁ, Božena. *Obrazy z okolí domažlického*, s. 33.

¹⁸ STEHLÍK, Ladislav. *Země zamyšlená*, s. 163.

2. Antonín Pelíšek jako současný představitel umělecké reportáže

Dalším autorem, který se zabýval reportážemi, byl českobudějovický rodák Antonín Pelíšek (Příloha 1). Zpočátku své působnosti v literárním světě se zaměřil na tvorbu s vědecko-fantastickou tematikou. Svými povídkami přispíval do sborníků, které vznikaly pod záštitou autorů jižních Čech. Později se u něj objevil zájem o pohraniční oblasti. Už v těchto dílech bylo poznat, jakým směrem se bude Pelíškova tvorba dále vyvíjet. Zajímal se o pocity těch, kteří přišli o domov, o bolestivé návraty lidí na místa, kde kdysi stály jejich domy či o vzpomínky na útrpné zážitky při ztrátě svých domovů. Tyto prvky můžeme najít ve většině autorových děl, a to zejména v jeho pozdější tvorbě, ve které se zabýval samotou lidí, odloučením od přátel i ztrátou milovaných. Přesto jeho nejrozsáhlejší tvorbu tvoří dva romány psané formou umělecké reportáže, kde inklinoval ke stavbě jaderné elektrárny Temelín a její související úpravě terénu, při které došlo ke zboření několika vesnic v její blízkosti. S tímto žánrem se také setkáme v jeho povídce z pohraničí. Malou, avšak nezanedbatelnou tvorbu tvoří i psaní dokumentů. V jeho dílech se ocitáme v reálně existujícím prostředí, zejména v jižních Čechách, a to na Českobudějovicku. I když by někteří mohli namítnout, že náš kraj není nijak velký a zajímavý, tento českobudějovický spisovatel si s touto lokalitou vystačil ve všech svých dílech a zasloužil se tak o povznesení našeho kraje. Pelíšek je známý nejen jako spisovatel, ale v současné době si jeho články můžeme přečíst v novinových denících.

2.1. Autorův umělecký vývoj

Antonín Pelíšek se narodil 1. března roku 1952 v Českých Budějovicích. Vystudoval střední průmyslovou školu strojnickou. Jeho život byl, co se týče povolání, pestrý. V roce 1971 se podílel na rozhlasovém vysílání Studia mladých. Důsledkem normalizace v 70. a 80. letech 20. století byl nucen upustit od svého vytouženého povolání novináře a studia žurnalistiky. V té době již působil v jihočeském Nakladatelství Růže. Dále pracoval jako nákupčí či technik v národním podniku Motor. Po založení rodiny byl slévárenským dělníkem a kontrolorem v českobudějovické Škodovce. Po roce 1989 se mohl konečně naplno věnovat svému vytouženému novinářskému povolání. Jako novinář byl zaměstnán v týdeníku Nový život, Železničář, v soukromém Rádiu 21, v denících Prostor a Lidová demokracie či v České tiskové agentuře. Svými články přispíval do deníků Telegraf, Kurýr, Zemské noviny, Jihočeská

pravda, Svobodné slovo, týdeník Reflex. Od roku 1996 je pravidelným přispěvatelem v Mladé frontě Dnes. V současné době přispívá i do týdeníku 5plus2 vydávaného v Českých Budějovicích. Je členem Obce spisovatelů¹⁹ a Syndikátu novinářů České Republiky.²⁰ Nyní je rozvedený a z prvního manželství má dvě děti.

2.2. Publikace

Jeho prvotiny byly nejprve čteny formou povídek v rozhlasu a později v denících. Většina jeho knih vycházela v jihočeském Nakladatelství Růže, které je zaměřeno na regionální tematiku. Nakladatelství bylo založeno v roce 1958 se sídlem v Českých Budějovicích a působilo pod záštitou Krajského národního výboru. Přijetím nového názvu v roce 1968 chtělo nakladatelství zdůraznit odklon od svého regionálního poslání, avšak název Růže, který nově vzniklému nakladatelství navrhl redaktor Jan Mareš, stále vyjadřoval vztah k regionu a kulturnímu dědictví Rožmberků. Jak uvádí Pršíňová (1998) název evokuje souvislost s květinou, jež se daruje a stejně tak kniha představuje darovanou věc. Z významných edic zde vycházela edice Venkovský román, edice dětské literatury Statečné srdce, edice esejů Hlas i nakladatelský časopis Arch. Z autorů publikovali například autoři Z. Kalista, J. Knap, F. Křelina.

2.2.1. Sborníky

Antonín Pelíšek vstoupil do literatury na počátku 70. let. V roce 1972 vyšel sborník mladých jihočeských autorů pod názvem *Proud*, kde počínající mladý autor zveřejnil své sci-fi²¹ povídky. V povídce *Návrat* se poprvé objevuje téma osamělosti, kdy se kosmonaut po letech strávených ve vesmíru vrací na Zemi. Překvapením byl pro něj fakt, že nachází Zemi opuštěnou, bez lidí. „*Přišel okamžik, na který snad čekal tisíce let. Cesta k Zemi byla nalezena. Zázrak. Že to vše vůbec přežil, ale vrací se nazpět. Je živ! Země – jak krásné a milované je to slovo.*“²² V povídce *Rozkaz* je pilot nucen shodit

¹⁹ Dobrovolná profesní organizace českých, moravských a slezských spisovatelů, literárních vědců, kritiků a překladatelů, která působí v České republice.

²⁰ Dobrovolné profesní sdružení novinářů. Jeho členem se může stát každý aktivní novinář, ať už pracuje na stálý pracovní poměr, nebo volně spolupracuje s několika redakcemi. Člen je povinen dodržovat Stanovy a především řídit se Etickým kodexem novináře. Syndikát novinářů je politicky neutrální, nezávislý na ideologických, náboženských, politických a ekonomických státních i soukromých strukturách.

²¹ Žánr fantastické literatury zobrazující hypotetický svět, zkonstruovaný s využitím vědecko-technických paradigmat.

²² *Proud: sborník Klubu mladých autorů*, s. 12.

pumu na město. Cítil se jako nejmocnější člověk na světě, ale v okamžiku shození bomby mu to bylo líto. „*Buck stiskl tlačítko a otevřel nepřítomně ústa, jako by se chtěl někomu omluvit...*“²³ Jako sci-fi povídka vystupuje také povídka *Dva nula pro Nortona*, kde Norton nabízí na zakázku muže z katalogu. *Mart'an* je zase příběhem o návštěvníkovi z Marsu, který navštíví redakci novin. Dále se s tématem samoty setkáváme v *Talismanu*. Staříčká žena žije pouze se psy, jakoby lidé ani neexistovali.

Do souboru povídek *Jak zlikvidovat šéfa* z roku 1993 přispěl Pelíšek povídkou *Jen přízrak*. Až hororově laděná povídka nás zavádí do nočního města Českých Budějovic, kde je spáchána vražda mladé dívky. O dívku nikdo nejevil zájem, nikdo ji neznal, dokonce celá událost vraždy byla tabu. „*Kdo jsi*“, *opakoval jsem se setrvačností a hladil její ramena a boky a vdechoval vůni její kůže*. „*Jsem ... mystérium*“, *řekla*. „*Touha, duch, fluidum, které vyzvala tvá žádost*.“²⁴

V roce 2002 vydal spolu s kolektivem autorů, kteří mají vztah k jižním Čechám, publikaci *Měsíc ve dne*.

Dále se také zabýval oblastí pohraničí v době válečné i poválečné. Například v povídce *Dům*, v knize *Střídavě jasno*, z roku 2003. Příběh pojednává o rodině, které omylem po válce zbourali rodný dům. Děti se však na místo stále vracely. „*Na místě omylem zbouraného stavení rostou dál kopřivy. Také olše, osiky a změť křovin, ostatně jako na všech podobných pohřebištích*.“ „*...Jen pohled do údolí zůstal stejný. Až na jeden bod na obzoru. Za jasného počasí v něm Hildegarda Schwarzová rozpozná chladicí věže temelínské elektrárny*.“²⁵

Soubor povídek *Barevné kameny Adalberta Stiftera*, 2005, je inspirován povídkami A. Stiftera. V povídce *Příběh Pasovary* je ve čtyřech ročních obdobích nastíněn život obyvatel v pohraničí. „*Bylo mu tak těžko, na prsou cítil ohromný kámen. Už nikdy nebude nic jako dřív. Už nikdy nebude modrá barva modrou a květy petrkličů, které se vždycky v dubnu objevily kolem Pasovar, nebudou tak úžasně svítit kolem cesty. Je možné, aby svět vůbec nějak rozumně pokračoval?*“²⁶

²³ *Proud: sborník Klubu mladých autorů*, s. 18.

²⁴ *Jak zlikvidovat šéfa: povídky trochu vědecké a hodně fantastické*, s. 46.

²⁵ *Střídavě jasno: povídky jihočeských a rakouských spisovatelů*, s. 81.

²⁶ Obec spisovatelů. Jihočeský klub. *Barevné kameny Adalberta Stiftera: povídky českých a rakouských spisovatelů inspirované souborem povídek Adalberta Stiftera "Barevné kameny"*, s. 113.

2.2.2. Beletrie

V roce 1986 zveřejnil svůj první román *Rybí oko*. Hlavní postavou je třicetiletý Petr Velek, jehož velkou vášní je fotografování. Neporozumění, neochota a odcizení způsobuje v rodině časté konflikty. Postavy se zde cítí osamoceně, každý žije ve svém světě, do něhož ostatní těžko pronikají.

I v jeho druhém románu, *Člověk z pavilónu N* vydaného roku 1987, se zpoza příběhu o dvou mladých lidech vyjevuje samota, neporozumění a únik z reality. Únikem se pro hlavní postavu Pavla Hanáka stává alkohol a později i léky.

Dalším jeho románem je *Znamení touha* z roku 1990. Román pojednávající o nemoci, samotě a výčitkách svědomí. Nemoc, která zasáhla do života mladého člověka Milana, mu naplno změnila život. Musel se vše učit od píky a vzdát se svého největšího koníčka.

Lidé od Temelína, 1999, jsou prvním autorovým románem, kde děj směřoval k jaderné elektrárně Temelín a osudům osob, kteří v její těsné blízkosti bydleli. Opět se zde promítá námět všech Pelíškových děl, což je osamocení, nepochopení, ztráta něčeho důležitého. V tomto díle je to ztráta střechy nad hlavou, rodného domova. Dílo je psané formou výpovědí, kdy autor zaznamenával postřehy, příběhy i zážitky vystěhovaných lidí.

A po nás planina je druhým románem, vydaným v roce 2006, který se zabýval tématem zaniklých vesnic. V tomto díle se zaměřil na kronikáře Františka Vrzáka z Podhájí a na jeho pohled při bourání této vesnice.

V roce 2007 publikoval prozatím svou poslední knihu o českém politikovi nazvanou *Josef Lux. Sám autor říká, že jde o „dokument složený z volného vyprávění známých a přátel zesnulého politika a doplněný o Luxova zamyšlení.“*²⁷ Materiály o jeho životě začal schraňovat nedlouho po té, co zemřel, tedy v roce 2000. Klíčovým faktorem zde není to, k jaké politické straně se hlásil, ale jakým způsobem jednal.

²⁷ MARKOVIČ, Jan. *Novinář MF Dnes vydává unikátní knihu o Luxovi* [online]. 6. 12. 2007 [cit. 2013-06-24]. Dostupné z: http://zpravy.idnes.cz/novinar-mf-dnes-vydava-unikatni-knihu-o-luxovi-fl1-/domaci.aspx?c=A071206_120137_domaci_mr

V doposud nepublikované povídce *Klíč*, je vyprávěn příběh o bezdomovci z Českých Budějovic. Také v tomto díle je patrný nástin samoty a opuštění. Muž byl středního věku a bez domova byl již dlouhých deset let. Jediné na co celé dny myslel, bylo to, aby se měl kam ukrýt před nepřízní počasí. Dříve bydlel v bytě, který byl odstřižen od elektrického proudu spolu s dalšími ztroskotanci. Další roky, zejména v zimním období, pobýval v noclehárně či u parovodu. Neměl nic, celý svůj majetek nosil v tašce, ale zůstal mu alespoň pocit volnosti či představa nezávislosti. Často také snil. O louce, o slunci, o příjemném posezení v koženém křesle či o žolíkách na verandě rodinného domu. Den trávil například na opuštěné lavičce na autobusovém nádraží. Jeden den byl však jiný než ty předchozí. Někdo z procházejících lidí ztratil klíče. Vybavily se mu tak všechny vzpomínky na klíče, které kdy v životě vlastnil. Měl byt, ženu, motorku, chatu. Postupně však přišel o všechno, i o práci. S družkou, se kterou později začal žít, propadl alkoholu. O klíče se začal shánět desetiletý chlapec. Prosil bezdomovce, aby mu klíče vrátil, on však trval na tom, že půjde s ním a přesvědčí se, že klíče patří opravdu jemu. Chlapec mu nabídl čaj s rumem, muž se zde ohřál a osprchoval. I tato krátká návštěva u něho vyvolala představy o bytě, který by si přál. Později začal být na chlapce nepříjemný, chtěl po něm pouze peníze, a nakonec chlapce uhodil. Z bytu odešel, tížilo ho však svědomí, proč byl na chlapce tak zlý. Vydal se do místního hotelu Gomel, kde vystoupal do kavárny, ze které byl výhled na celé město. Otevřel okno a z kapsy vyndal svazek klíčů, kterým zamkl chlapcův byt a konečně se opravdu cítil být volným.

2.2.3. Dokumenty

Pelíšek se kromě povídek a románů zaměřil také na dokumenty. Z prvních jeho dokumentů byla publikace *Madeta: 1. v českém mlékárenském průmyslu* vydaná v roce 2002. Dále se autorův zájem o regionální tematiku promítl i v jeho dalším dokumentu z jižních Čech. Zajímal se zejména o Českobudějovicko. To v srpnu 2002, stejně jako velkou část České republiky postihly rozsáhlé povodně. I na tuto situaci opětovně zareagoval vydáním knihy *Povodeň: jižní Čechy – srpen 2002*. Ta byla uvedena na trh v druhém a opraveném vydání nakladatelstvím PENI České Budějovice v roce 2003. Publikace je plná strhujících fotografií zachycující ničivý živel ve své plné síle. Den po dni je zaznamenán stav hladiny vody, spadlé srážky, nutné evakuace a záchranné práce.

2.3. Novinářská činnost

Jak je již výše uvedeno, Pelíšek vždy toužil stát se novinářem. Doba a nepříznivé podmínky mu jeho vysněnou kariéru však neumožnily a tak se mohl novinářině naplno začít věnovat až v pozdějších letech svého života. Jeho články si můžeme přečíst v různých periodikách. Častými tématy v autorových příspěvcích je krimi, ekologie, ztracení lidé či protesty proti Temelínu. Do novinových periodik přispívá nejen svými články, ale také vlastními fotografiemi. V Mladé frontě byl vydán jeho článek *V okolí reaktorů je víc leukemie, přednášel německý vědec*. Autorův zájem o Temelín a místní okolí je patrný i z tohoto článku. „Až dosud se politici i stát pokoušeli jeho výroky zlehčovat nebo umlčet. Podle něj podporují vlády zájmy elektráren a nedělají nic proti rizikům, protože ochrana je drahá. Pokud by povolené limity záření klesly, museli by provozovatelé elektráren doplnit zařízení speciálními filtry.“²⁸

Do týdeníku 5plus2 přispěl článkem o odhodlání mladé studentky postavit obecnou školu v Kambodži. „Je za tím spousta okolností, ale když to zkrátím, navštívila jsem vesnici, o mnoho chudší než ty okolní, kde měli jediné přání: mít pro děti školu. Nejbližší byla vzdálená pět kilometrů. Napadlo mě nejdřív udělat pro ty děti sbírku hraček, školních potřeb. Přes mail jsem oslovila známé a ti mi něco poslali.“²⁹

Školou Porozumění se zabýval v dalším článku. „Základní škola Máj II nebo také Škola Porozumění je už třiadvacátou sezónou druhým domovem její ředitelky Marie Nedvědové. Pedagogové tu začínali po roce 1990 se zcela novou ideou. Vytvořit školu pro rozdílně nadané i mentálně a fyzicky vybavené žáky.“³⁰

V nedávné době vydal článek o lidech, kteří se rozhodli pro rekonstrukci domu. Při opravách je čekalo milé překvapení v podobě nalezených starých věcí, které pro ně znamenají poklad. „Bydlení na dobré adrese? Pro mnoho lidí tím nejsou jen místa v satelitních sídlištích a takzvaných milionářských čtvrtích. Stále víc se jím stávají ulice v centrech měst se zajímavou historií. A bytové domy s *geniem loci*.“³¹

²⁸ PELÍŠEK, Antonín. *V okolí reaktoru je víc leukemie, přednášel německý vědec* [online]. 08. 10. 2008 [cit. 2013-10-20]. Dostupné z: http://zpravy.idnes.cz/v-okoli-reaktoru-je-vic-leukemie-prednasel-nemecky-vedec-pk0-/zahranicni.aspx?c=A081008_132026_vedatech_itu

²⁹ PELÍŠEK, Antonín. *Studentka chce stavět obecnou školu v Kambodži* [online]. 25. 08. 2013 [cit. 2013-10-20]. Dostupné z: <http://ceske-budejovice.5plus2.cz/30036/studentka-chce-stavet-obecnou-skolu-v-kambodzi>

³⁰ PELÍŠEK, Antonín. *Škola Porozumění funguje na sídlišti Máj* [online]. 02. 09. 2013 [cit. 2013-10-20]. Dostupné z: <http://ceske-budejovice.5plus2.cz/31738/kola-porozumeni-funguje-na-sidlisti-maj>

³¹ PELÍŠEK, Antonín. *Opravoval dům, našel poklad* [online]. 10. 12. 2013 [cit. 2013-12-15]. Dostupné z: <http://ceske-budejovice.5plus2.cz/54948/opravoval-dum-nasel-poklad>

3. Romány o osamělých mužích

Téma samota je častým námětem, s nímž se setkáváme v nově vydaných knihách. Jako by byla osamělost trendem 20. století. Lidé zůstávají sami, jsou jinými opuštěni nebo se musí vyrovnat se ztrátou svých blízkých. Tímto tématem se ve svých románech zabýval i Antonín Pelíšek.

3.1. Rybí oko

„Asi mi nebudeš věřit, ale jediné, co k životu opravdu potřebuju, je foťák a čas. A inspiraci.“³²

V tomto románu vystupuje 30letý Petr Velek, pracující jako nákupčí, který v civilu působil jako fotograf. Název Rybí oko představuje čočku fotoaparátu, která dokáže obsáhnout co největší prostor. Petr žil s manželkou Mirkou a dcerkami Katkou a Luckou. Většinu času ale trávil se svým kamarádem Vlastou, s nímž jezdil na fingoané služební cesty. Postavy se zde cítí osamoceně, každý žije ve svém světě, do něhož ostatní těžko pronikají. *„Myslíš na něco jiného,“ řekla Mirka. „Něco ti povídám, a ty mě neslyšíš...“³³* Sám autor ve svých dílech vyjadřuje kladný vztah ke svému rodišti, kdy často zmiňuje místa obyvatelům tak známá a neopomenutelná. Je zde zmíněno podloubí na náměstí a Masné krámy. Za zmínku stojí i místa jako je Římov, Klet' či Hluboká. Druhou výraznější postavou je účetní Vojtěch Hörner, u kterého je Pavlova žena Mirka zaměstnaná. Smrtí manželky Sylvie byl velice zdrcen a často na ni myslel a přemítal si v hlavě, jaké by to bylo, kdyby tu byla s ním. *„Byly večery, kdy na něho doléhala samota tísnivěji. Skoro chorobně se těšil na ráno, na den strávený v práci, uprostřed povinností, vyplněný něčím, co mu pomůže přežít.“³⁴* V myšlenkách si vybavoval její tvář, zvyky a smích. Mirka se také cítila sama, ale utěšovala se tím, že Petr je na ni hodný a vydělává dostatek peněz. *„Zároveň myslela na děti a dávala se svému muži, pozorovala spící tvářičky a vlastní i Petrovo tělo bylo jakoby cizí. Věřila, že přijde změna. ...Zmýlila se. Když ležela, poslouchala zvuky z vedlejších bytů, svlékala se, opíral se o ni mužův pohled, ale ona byla duchem u dětí, u všedních starostí. Petr se stával nevrhlým. Nemohl se smířit s jejím chováním, chtěl lásku, chtěl všechno, nebo nic, byl maximalista, vztekal se. Časem se zklidnil, ale ještě více přilnul ke svým zájmům,*

³² PELÍŠEK, Antonín. *Rybí oko*, s. 111.

³³ Tamtéž, s. 94.

³⁴ Tamtéž, s. 136.

uzavřel se a vypěstoval si svůj vlastní svět na úkor jejího a celé rodiny.“³⁵ Nedělní odpoledne trávil Vojtěch na hřbitově. V posledních dnech byla Sylvie bledá, slabá, ale stále z ní vyzařoval život. „*Zůstala na všem, čeho se dotkla, všude vtiskla sebe, vyšité dečky, rozečtená kniha, nedokouřená krabička cigaret.*“³⁶ Po její smrti již necítil potřebu mít ženu. Když se Vojtěch probíral Sylvinými věcmi, našel kromě obvyklých, typicky ženských věcí také fotografii jejího aktu. Na zadní straně fotografie bylo jméno Petr. Fotografie byla dílem Petra Velka, tedy naší hlavní postavy. Jeho koníček přerostl ve vášeň až posedlost a po návratu ze služební cesty se nastěhoval ke své milence Renatě. Vojtěch často navštěvoval Mirku a začali si spolu rozumět. V závěru knihy sedí Petr na lavičce u zastávky a touží po tom mít u sebe „foťák,“ tedy jedinou vášeň, která mu zbyla.

³⁵ PELÍŠEK, Antonín. *Rybí oko*, s. 59.

³⁶ Tamtéž, s. 67.

3.2. Člověk z pavilónu N

Hlavní postavou je Pavel, který v léčebně vzpomínal na to, jak se seznámil se svou již bývalou ženou Zuzanou a na život s ní prožitý. Líčil svoje pocity, jak se cítil, když je oddávající prohlásil za manžele. *“Vždycky jsem měl pocit, že oženit se je jako přeskočit záhadnou zed’, jež odděluje svobodný svět od ženatého. Je to něco, co nejde poznat, pokud se člověk neupíše, co nikdo ze zasvěcenců nevyzradí...”*³⁷ Pavel věřil v naději, měli se společně na co těšit, v co doufat. Láska je silná a překoná vše. I zde se setkáváme s místy typickými pro Českobudějovicko. Kavárna Perla či třeboňské pivo. Pavlův kamarád Slávek byl pravým opakem Pavla a možná i proto o něj Zuzana začala mít zájem. Slávek vždy věděl, co chce, byl podnikavý a neústupný. Pavel byl snílek, o čemž svědčí i jeho názory na lásku. Po svatbě bydleli u jeho rodičů, s nimiž si Zuzana příliš nerozuměla a začínala být čím dál náročnější. Po novém bytě toužila mít auto či chalupu. *„O takovou impotentní lásku teda nestojím. Kdyby měl aspoň prachy. Samý dluhy, přesčasy a nic z toho. Večer přišel utahanej, dřepnul do křesla, otevřel knížku a konec. Ani prstýnek mi nedokázal koupit. Vždycky jsem ho tak chtěla.”*³⁸ Silvestr trávili na chalupě u kamaráda Zdeňka, kde došlo ke sblížení Zuzany a Slávka. Pavel se to snažil vidět v lepším světle než to je a sváděl to na alkohol. Ale situace se stala nevladatelnou a jejich manželství pozbylo platnosti. Po rozvodu se Pavel cítil osamoceně. Zuzana i Slávek pro něj zemřeli. *„Ne, byl by omyl tvrdit, že jsi pro mě zemřela, že neexistuješ. Tomu nemohu uvěřit a čekám. Vím, že nikdy nepřiđeš, na to jsi příliš hrdá, takovou jsem tě znal, takovou jsem tě chtěl.”*³⁹ Vysvobození a únik z reality nacházel v alkoholu a později i v práscích. Díky své počínající závislosti na lécích algen se dostal do léčebny, kde se podrobil odvykací kúře. Zuzana, která toho času bydlela stále v jejich zařízeném bytě, prožívala něco jako deziluzi. Slávek nebyl tím, za co ho považovala. *„Nevím, co z toho děláš takový drama, přece sis nemyslela, že my dva bysme se někdy měli vzít. Je nám takhle dobře, to stačí, ne? Můžeš zůstat bydlet tady, budu za tebou jezdit.”*⁴⁰ V léčebně docházel Pavel na pracovní terapii, kde ho nadchla malba temperami. Po návratu z léčebny přebýval v chatě spolupacienta, ale uvědomil si, že se musí vrátit zpátky.

³⁷ PELÍŠEK, Antonín. *Člověk z pavilónu N*, s. 10.

³⁸ Tamtéž, s. 95.

³⁹ Tamtéž, s. 111.

⁴⁰ Tamtéž, s. 130.

3.3. Znamení touha

„Všechno, co ve svých devětatdvaceti letech vlastním, je pár holí a průkaz tělesně postiženého třetího stupně.“⁴¹

Jak může nemoc zasáhnout do běžného života, poznal pětadvacetiletý Milan. V lázních poodhalil svůj bezstarostný život před nemocí a zájem o ženy. Jeho velkým koníčkem byla hra na kytaru. Hrával se svými přáteli v kapele Tandem. Cestou domů z jednoho koncertu je postihla dopravní nehoda, kdy jejich automobil narazil do kmene poraženého stromu. Kamarád Mirek, který řídil, utrpěl vážné zranění, ostatní vyšli z nehody jen s lehkými oděrkami. Milana dlouho trápilo, že Mirkovi nijak nepomohl, dokud byl při vědomí. Byl osamocen a jeho samota je spojena i s nemocí, která ho postihla a naplno změnila život. Trpěl roztroušenou sklerózou. Ale napříč jeho nemocí a následným kontraindikacím u něj došlo k rapidnímu zlepšení. Jedinou překážkou se pro něj stala hra na kytaru. Jakoby jeho prsty byly bez citu, bez života. Opět, jako i v jiných Pelíškových románech, jsme místopisně zakotveni v jižních Čechách. Lázeňská léčebna ve Stráži u Písku, skála nad Otavou či autobusové nádraží v Písku. Text je proložen básněmi, nápisy z plakátů, zeměpisnými úryvky z knih a citáty. *„Dovolili jsme si přepych, několik dnů odpočinku před výstupem. Nabrat síly, aklimatizovat se, vstřebat místní kyslík a radost z úchvatného pohledu, který se kolem rozevívá.“⁴²* Při pobytech v lázních se seznámil se spousty zajímavých lidí majících různá onemocnění. V neposlední řadě i s povahově odlišnými ženami, jež mu imponovaly. Celý jeho život byl naplněn potřebou stýkat se s ženami. Jako polysklerotik však musel snášet lítostné pohledy jiných. *„Na konci sedmého týdne se mi dostala do rukou brožura určená nemocným RS, plná nejružnějších a nejhrůznějších rad a pokynů. Jestliže mi psychiatr soustavně vnucoval víru v uzdravení, mluvily stránky knihy o konci všech šancí na normální život. Přizpůsobit se a najít jiný smysl. V té době jsem si přál nejvíc ze všeho nebyť.“⁴³* Milan těžce snášel pobyt v nemocnici a svou nemoc o čemž svědčí i jeho úvahy o sebevraždě. *„Někde na konci podobných úvah, po osmi týdnech bezmocnosti, jsem se pokusil o sebevraždu.“⁴⁴* *„V příštím okamžiku se však stalo něco, co rozhodlo o dalším osudu docela jinak. Byla to náhoda nebo zázrak, možná logická reakce organismu a nervů. Řízl jsem a ucítil bolest. Musel jsem zatlačit, protože střep*

⁴¹ PELÍŠEK, Antonín. *Znamení touha*, s. 32.

⁴² Tamtéž, s. 209.

⁴³ Tamtéž, s. 114.

⁴⁴ Tamtéž, s. 115.

*z pohárku na čaj byl tupý. A pak nějaká skrytá spojitost způsobila, že se pravá noha zachvěla. Současně s bolestí v ruce jsem ucítil život v ochrnuté noze!...Sebevražda se nekonala. Rozhodl jsem se pro život.*⁴⁵ Strach i nejistota provázeli Milana na cestě životem. „*Jak Soňa dojíдалa a nalévala čaj, uvědomil jsem si, že nalévá i mně a že snad něco i říká, nejspíš něco o nadcházejícím večeru, určitě si nenechá ujít příležitost zbavit mě posledního kousku soukromí, a napadla mě ohromná, ale deprimující věc, že já sám jsem byl za celou dobu nemoci podobného neklidu ušetřen.*“⁴⁶ Po opuštění nemocnice ho čekaly rehabilitační cvičení, masáže a pravidelné lázně. S nemocí ale také přišly samé zákazy plynoucí z úst lékařů. Příběh je ukončen návratem domů z lázní. Můžeme jen doufat, že se jeho zdravotní stav zlepšil a že mu masáže a rehabilitace dostatečně pomohly se vrátit k dosavadnímu životu před nemocí, o níž se však tvrdí, že je nevyléčitelná.

⁴⁵ PELÍŠEK, Antonín. *Znamení touha*, s. 117.

⁴⁶ Tamtéž, s. 258.

4. Zaniklé vesnice

„Doma je tam, kde jsme se narodili, anebo tam, kde je nám dobře.“

Petr Cincibuch

K zániku vesnic nedocházelo pouze v jižních Čechách, krutý osud postihl i vesnice na Mostecku, které ustoupily severočeské uhelné společnosti pod Krušnými horami. Mezi další zaniklé vesnice patří i Lidice a Ležáky, které byly vyhlazeny německými okupanty za 2. světové války. V povídkách, kterými přispěl do vzniklých sborníků, se věnoval zanikajícím osadám v pohraničí. Pohraničí osidlovali především němečtí obyvatelé, ale po opětovném připojení pohraničí k Československu v roce 1945 se do něj pozvolna vraceli čeští lidé. V osadě Pasovary však došlo k postupnému vylidnění a ves byla zbořena. Na oblast jižních Čech se zaměřil Pelíšek ve svých dvou posledních větších dílech. Věnoval se vesnicím a osadám, které byly kvůli stavbě jaderné elektrárny Temelín zbourány. Osud zániku se týkal i vesnic, na jejichž místech byla vytvořena Hněvkovická přehrada. Důvodem také bylo vytvoření nutného havarijního ochranného pásma. Vnitřní okruh pěti kilometrů kolem elektrárny a vnější okruh třináct kilometrů (Příloha 2). Jaderná elektrárna Temelín je vidět na horizontu již z dálky, například při vyjetí Lišovského prahu, kde nám kouřem z chladicích věží ukazuje svou velkolepost. A stala se tak dominantou jižních Čech. O stavbě rozhodla československá vláda v roce 1980. Tvoří ho čtyři bloky, ale do současné doby jsou zprovozněny pouze dva. Plocha, která musela elektrárně ustoupit, zaujímá více než čtyři sta hektarů. Stavba zapříčinila zánik osad, samot i šesti vesnic. Jednalo se o Temelínec, Březí, Křtěnov, Podhájí, Knín a Jaroslavice.

4.1. Příběh Pasovary

Kniha, ve které je publikována tato povídka byla vydána k významnému výročí spisovatele Adalberta Stiftera, jehož osoba je nedílně spjata se Šumavou. Inspirací pro české a rakouské spisovatele byly jeho povídky *Pestré kameny*. Jedná se tak o moderní variaci Stifterovy tvorby vydané pod názvem *Barevné kameny Adalberta Stiftera*. *Příběh Pasovary* je založen na autentických lidských příbězích spojující prvky beletrie i publicistiky a vznikl dle námětu povídky *Kalamín*.

Hlavní postavou je 40letý Václav Král, který pracoval jako truhlář ve mlýně. Byl to prostý člověk, který měl rád své povolání, samotu a proto se odstěhoval do této lidmi málo obydlené osady. Dřevo a příroda mu přinášelo pocit víry a klidu. Cestou z práce se těšil na svůj domov, a jak sám říkal, vracel se do Bohem zapomenuté osady. Místo, kde pobýval, mu připadalo jako ostrov. Král žil v Pasovarech již deset let, kde si s manželkou Marií opravili napůl zřícený domek. K založení Pasovar došlo kolonisty od Pasova ve 13. století a nachází se u Českého Krumlova, nedaleko vsí Hořice, Slavkov a Světlík. Děj je předložen v ročních obdobích, kdy každé období přineslo jinou změnu pro lidi. Ocitáme se tak v letech 1938 až do konce války. Na jaře roku 1938 byl šťastný, cítil volnost, už rok měl práci a mohl tedy splácet dluh za domek. V létě ve vsi probíhaly sousedy tolik oblíbené večerní posezení. Lidé se často navštěvovali a byli si blízcí. V létě se doslechli o blížící se válce a o tom, že pohraničí spadne pod Německo. „*Mám strach,*“ zašeptala Králova žena a pokřižovala se. „*Strach?*“ opakoval Klein a bouchl pěstí do stolu. „*Ten mít nemusíš. Kde žijí chudí, o nic nejde. O nás nikdo nestojí.*“⁴⁷ Za války, v roce 1941, se z okrajů Československa staly Sudety. Došlo také k poněmčování českých vesnic, například z Hořic se stal Hörtitz. Pasovary však zůstaly nedotčeny, nikdo si jich dlouhé měsíce nevšímal. „*Někde daleko od nich se měnil svět, hořela města a vybuchovaly chrámy. Evropa se třásla nervozitou, ale v Pasovarech klidně spásal dobytek kvetoucí trávu ze strání, dál za obzorem za městečkem s tradicí pašijových her zapadalo slunce, aby se na druhý den z opačné strany vyhouplo na oblohu, dál si sousedé volně povídali o tom, co přinesl a odnesl týden.*“⁴⁸ Chladná zima však ukázala, že na osadu svět nezapomněl. Panující napětí ovlivnilo i vztahy mezi lidmi, kteří si už nebyli tak blízcí jako zpočátku, omezili i dříve tolik oblíbené návštěvy. S nadcházejícím únorem přišla krutá rána pro Krále. Zemřela mu manželka, kterou

⁴⁷ Obec spisovatelů. Jihočeský klub. *Barevné kameny Adalberta Stiftera: povídky českých a rakouských spisovatelů inspirované souborem povídek Adalberta Stiftera "Barevné kameny"*, s. 110.

⁴⁸ Tamtéž, s. 111.

drželo gestapo na popud udání. Cítil se opuštěn, nenáviděl vše kolem sebe, zanevřel i na kostel, ale přesto ho k domovu stále něco táhlo. „*Ostrov Pasovary explodoval a rozbil se na miliardy atomů. Když prach pozvolna usedl, vytvořil na zemi zcela jiný obraz.*“⁴⁹ Král se sblížil s místní obyvatelkou a toužil po změně prostředí. K té přece jen nakonec došlo, ale připojením k Německu. „*Co bude dál? Pár týdnů po definitivním konci války to Král tušil. V tom podivném mezidobí, kdy se na čas setkává zoufalství se štěstím, beznaděj s budoucností, je zákon na straně toho, kdo ukáže první.*“⁵⁰ Rodáci tak začali osadu postupně opouštět a v době, kdy bylo pohraničí opět Československu navraceno, z ní zbyl jen hřbitov, který udával poslední datum na pomníku ze dne 14. srpna 1945. „*Uplynulo šedesát let. Tvrz ještě několik let po válce sloužila místním státním statkům k ustájení dobytka. Pole zarostla křovím a stala se neviditelnou.*“⁵¹

⁴⁹ Obec spisovatelů. Jihočeský klub. *Barevné kameny Adalberta Stiftera: povídky českých a rakouských spisovatelů inspirované souborem povídek Adalberta Stiftera "Barevné kameny"*, s. 112.

⁵⁰ Tamtéž, s. 114.

⁵¹ Tamtéž, s. 116.

4.2. Lidé od Temelína

V úvodu autor hovoří o počátcích stavby Temelína a o jejím umístění. Jen obyvatelé těchto zaniklých vesnic mohou hovořit o svých pocitech, zklamáních a bolesti při nutném nedobrovolném stěhování. Proto je toto dílo složeno z výpovědí několika lidí. Působivost díla dodávají přiložené fotografie míst, jak to před demolicemi a zplanýrováním vypadalo a také fotografie domů po demolici (Příloha 3). Všechno si odhadci dokázali spočítat, jen na nevyčíslitelnou částku ztráty zázemí a klidného žití si snad ani nikdo nevzpomněl. Mladí lidé se otrkali rychle, postavili si nové domy, ale důchodci uzavření v panelových domech mohou již jen vzpomínat na pro ně staré dobré časy, kdy ještě měli vlastní střechu nad hlavou. Slova autora v předmluvě jsou velmi působivá a každý by se nad nimi měl alespoň zamyslet. *„Pokud je pravda, že pro elektrárnu, která bude vyrábět několik desetiletí levnou energii a která musí fungovat v zájmu společnosti, jsme museli nevyhnutelně obětovat krajinu a domy v ní, máme nesmírný dluh vůči lidem žijícím kolem Temelína po staletí. Pokud je pravda, že jediný dům kolem Temelína zanikl zbytečně, je to neodpustitelný hřích vepsaný s patřičnou ostudou na památku příštím generacím.“*⁵²

4.2.1. Výpovědi vystěhovaných obyvatel

Každá z kapitol je reportáží o osobách, které přišly o svůj domov. Z výpovědí je cítit smutek, bezbrannost a vzpomínání na rodné bydliště. Každý rok prosili úřady prodloužení doby na vystěhování. Mezitím jim za humny vyrůstala obrovská elektrárna a každý den trpěli při pohledu na ní. *„...Co ho nutí, aby se někdy celou noc díval z okna na obrovské osvětlené staveniště elektrárny, na němž jako obrovské šedivé houby vyrůstají ze země čtyři chladicí věže. Kolik peněz by se jenom ušetřilo, kdyby noční záře nad Temelínem zhasla....“*⁵³ Co tedy vedlo lidi k tomu se nevystěhovat a prožívat útrpné momenty? Možná doufali v to, že se jim podaří odvrátit spuštění elektrárny či alespoň zůstat ve svých domácnostech po dobu, která by jim byla umožněna. Ale s nutným vystěhováním byla spjata vyhláška ochranného pásma a nepříznivé podmínky, které se po spuštění mohou objevit. Například celoroční mlha či vlhko. Majitelům domů bylo umožněno rozebrat si svůj vlastní dům a zachránit si tak alespoň některé suroviny. Hrůzné pocity se v nich odehrávaly, když museli vlastníma rukama ničit to, co před lety

⁵² PELÍŠEK, Antonín. *Lidé od Temelína*, s. 6.

⁵³ Tamtéž, s. 7.

postavili ještě se svými rodiči. Jak tvrdil jeden z osadníků, k rozpadu vesnic došlo dávno před plánovanou stavbou. Lidé ztráceli vlastní hrdost i příslušnost již v době, kdy docházelo ke stěhování národních výborů, vzniku střediskových vesnic a stěhování zemědělských družstev. Kronikář František Vrzák, o jehož činnosti hovoří Pelíškova druhá kniha *A po nás planina*, se nikdy nesmířil se stavbou Temelína. Nepolevil ani v horlivé touze po pravdě o důvodu zanikajících staveb. Na četné dopisy do parlamentu i tehdejšímu předsedovi vlády Miloši Zemanovi však doposud zodpovězeno nebylo. Nikoho lidé kolem Temelína nezajímali. Ani v té době, kdy už panovala demokracie, s lidmi z venkova nikdo nekomunikoval. Když byli konečně jednou vyslyšeni tehdejším ministrem energetiky, kdejaká naděje se rozplynula. Bourá se prý po celé republice a tak to není žádný ojedinělý stav. Jedinou radou, kterou pro ně měl, bylo postavit si nové domy či jít do nabízených bytů v panelových domech. I ministr Dlouhý z Občanského fóra byl v počátcích stavby razantně proti. Sám čtyři komíny nazval jako příšery. V lidech se tak opět zableskla jiskra naděje. Po jeho zvolení ve volbách navštívil kraj znovu, avšak již s názorem, že elektrárna je nutná, protože bez elektřiny se žít nedá. Vrzák nátlaku odolával více než dlouho a jeho dům byl zbourán až v roce 1999. Lidé si mohli však akorát koupit přidělené byty v panelových domech, které město dostalo zadarmo. Nespravedlnost je z tohoto jednání více než jasná. Stejně jako fakt, že pokud chtěli za stavení dostat plnou náhradu, museli ho předat uklizené. Odhad ceny by jinak mohli snížit až o třetinu. K čemu zametat světnice a uklízet půdu, když vám dům stejně zbourají? Možná si dokazují moc, kterou nad lidmi mají, uvažovali místní lidé. Lidé si tak později raději najímali vlastní odhadce, sepisovali petice a začali se i více ozývat. Alespoň trochu vzdoru chtěla ukázat žena z Březí, když jí stěhovali z vlastního domu. V jinak uklizeném domě ponechala u kompostu zamaskovaný žebřík. Jak sama říkala, byl to její drobný prohřešek i sabotáž jaderné elektrárně. Se zánikem vesnic se však omezily kontakty a styky s lidmi. Lidé v panelových domech si nejsou tak blízcí. Většinou se ani neznají, natož aby si pomáhali. Mají zde sice své pohodlí, teplo a všechny obchody při ruce, ale chybí jim starost o zvířata i o dům. Mohou tak jen sedět či ležet a dívat se na televizi. S lidmi z vesnice se potkávali jen na hřbitovech. Ale staří lidé jsou zvyklí stále něco dělat a nový byt pro ně byl spíše utrpením. Sami sebe se ptali, co bude, až Temelín skončí. Životnost objektu je stanovena na třicet let. Trápilo je, že v rodném listě mají zapsanou farnost, která již dlouhá léta neexistuje. Jakoby se ani nenarodili. Provázel je pocit ztráty dětství i místa, kde toho tolik prožili. Rodačka z Březí tvrdí, že se jí při pohledu na věže dělá nevolno. Bydlí v rodinném domě v Týně

nad Vltavou a raději si koupila žaluzie, aby se na ně nemusela dívat. Den tráví se staženými žaluziemi a noc je pro ni probuzením ze špatného snu. V opuštěných domech docházelo k rabování. Mnohdy se lidé vraceli do domů bez střechy, zvířat i starožitností. Přestože jim elektrárna dala písemné svolení, že do jejich domů nikoho nepustí, dokud si neodvezou své věci.

Lidé z Křtěnova se dvakrát do roka scházejí a vzpomínají. I když tam už jejich domy nestojí, nazývají toto místo svým domovem. Kronikář z Podhájí upozorňuje na fakt, že při psaní kroniky musí ustoupit citům i fantazii. Kronika se přece píše formou dokumentu. Roli kronikáře bral velmi vážně. Příspěvky si po sobě velmi pečlivě četl. Poslední zápis do kroniky o doposud existující osadě je ze dne 17. dubna 1996. „...V Podhájí dnes došlo k významné události. Buldozer srovnal se zemí poslední dům.“⁵⁴ Starosta Zlivi musel také opustit rodný dům ve Křtěnově. Důvod proč se odstěhoval jen do deseti kilometrů vzdáleného města, obhazuje tím, že nešlo jen o nabízené parcely, ale hlavně o rybníky. V jeho rodné vsi měli totiž tři návesní rybníčky. I přesto, že od stěhování uběhla dlouhá doba, stále se mu při zavření očí vybavují siluety chalup, stromy i tajná místa, kam chodil se svými kamarády. Zázitky a vzpomínky přetrvávají napořád. S životem na vesnici souvisí i čilý venkovský život plný tradic, například ochotnická divadla či zakládání spolků. Nejstarší obyvatelé měli jedno jediné přání: umřít doma. Čím byli starší, tím víc pro ně byly i vzpomínky těžší. „Víte, domov je jen jeden. ...Ve městě se lidi můžou stěhovat z místa na místo a nepřijde jim to. Něco jiného je vesnice, kde jsme se narodili a kde žili už naši prarodiče. Kde se všichni známe po chalupách. Pořád tam musím jezdit, ještě teď.“⁵⁵ Je podivuhodné, že obyvatelé byli ze svých domovů vyhoštěni, ale do jejich příbytků se vzápětí nastěhovali stavebníci. Domy i zahrady nechali zpustnout, docházelo k rabování a lidé z okolních domů, kteří ještě nebyli vystěhováni, tomu mohli jen trpně přihlížet. Ti, jenž měli rozestavěné nové domy, si je směli dostavět i když věděli, že o ně přijdou. Místa zkázy i boží dopuštění, tak lze zaniklé vesnice nazvat. Nezůstalo z nich nic, až na strašáka, kterým pro ně jsou a navždy budou věže elektrárny. Ze svých domovů je pozorovali již při stavbě a nyní při jasném počasí je z nových bytů opět se smutkem pozorují. Poslední momenty zbořených příbytků si lidé vyfotografovali. Dějem zaznívají otázky, zda elektrárna měla právo se chovat tak povýšeně k venkovanům i krajině, od níž potřebovala uvolnit stavební místo.

⁵⁴ PELÍŠEK, Antonín. *Lidé od Temelína*, s. 52.

⁵⁵ Tamtéž, s. 56.

Za shrnutí celé tragédie vypovídají následující řádky: „*Co je největším hříchem státu? Že lidi z jedné vesnice odstěhovali na různá místa, vzali jim možnost žít zase spolu. Když si představím, co je v Temelíně pohřbených miliard korun a zbytečně, bylo takové zacházení vlastně zločinem. Stát měl vlasteneckou povinnost postavit nové vesnice, v porovnání s elektrárnou by to byla jen kapka v moři výdajů. Stát může za to, že spousty lidí předčasně zemřely. ...Vždyť ti lidé kolem Temelína se nakonec se stavbou smířili, všichni jsme věděli, že je nevyhnutelná, že se nedá zastavit. Byli jsme svolní ustoupit. Přáli jsme si jenom slušné zacházení, ale to nepřišlo.*“⁵⁶ V té době prolétl světem článek o vystěhované vesnici v Japonsku, kde si ale vláda svých lidí vážila, omluvila se jim a postavila jim dle jejich přání novou vesnici. S takovým jednáním se ale u nás čeští lidé nepotkali. Myšlenky na Temelín přetrvávají i po opuštění zbořených vesnic. Dávají mu různé názvy, jakoby je napadala další slova, jak tuto stavbu ještě dále nazývat. Místo betonu, který se spotřeboval na výstavbu věží, mohli postavit domy, mosty i vesnice. V nových městech si lidé připadali jako přistěhovalci, naplavenina. Stýská se jim po příbuzných a známých. Slova jednoho muže hovoří o posvátném místě: „*Ten kraj je požehnaný. Bože, dej nám sílu, aby vydržel našim vnukům, šeptal někdy muž slova, kterým uvěřil jako tisíckrát opakované modlitbě. Nic nemůže být lepšího, než kus rodné země a na ní dům svůj a svých dětí, a nic nemůže být strašnějšího než pole porostlá bodláky, než udusaná země.*“⁵⁷

V okolí elektrárny měli v plánu vysadit park, změnit krajinu, ale nikdy nezmění to, co mají lidé uloženo v hlavě. Místa jejich mládí tam zůstanou napořád. Někteří starší lidé se ale se změnami obydlí vyrovnali vcelku dobře. Je to asi dáno povahou člověka, jak je kdo odolný. Absurditou je, že po moci komunistů byla některým lidem vrácena pole, která ale teď již nikdo nechtěl. Osada Jaroslavice dlouho odolávala likvidaci, ale ani této osadě se nevyhnula. Musela ustoupit Hněvkovické přehradě, která měla zásobovat elektrárnu vodou. Mnozí lidé se opakovaně vrací na místa, kde kdysi stály jejich domy, avšak ne pro každého je to lehká záležitost. Vidět spálenou zemi, zplanělá místa tam, kde sami bydleli, ne každý dobře snáší. Bojí se toho pohledu a raději si v paměti uchovávají vzpomínky na to, jak to tam vypadalo dříve.

⁵⁶ PELÍŠEK, Antonín. *Lidé od Temelína*, s. 60.

⁵⁷ Tamtéž, s. 71.

4.2.2. Farář od Temelína jako naděje pro lidi

Závěr knihy uzavírá příběh faráře Františka Sobiška. Je rodákem z Křtěnova, ale v šedesátých letech ho přeřadili do farnosti v Rudolfově. I když už nepůsobil v kraji Temelína, lidé za ním chodili s prosbami i po roce 1980. Dodnes je pro něj rodné místo s kostelem i hřbitovem posvátným místem, kam se vydává spolu s poutníky si připomenout domov. Dříve jeho pomoc lidé nevyhledávali, jen pokud někdo umřel. Doufali, že zabrání bourání vesnic. Byl totiž v té době hodně známým. Farář nesl změnu prostředí dobře. Jeho posláním bylo být tam, kde ho lidé potřebují. I on sám se přesvědčil o pravdivosti výroku, že lidé se spojí ve chvíli, kdy je jim nejhůře. Bolest je spojuje dohromady. Dříve měli domov, ale nežili pospolu, proto je spojil až ten okamžik, kdy na tom byli všichni stejně. Člověk musí mít stále naději, ale pro lidi byl nadějí právě sám farář. Náboženství nás učí o tom, abychom se povznegli nad danou situaci. Obnovený hřbitov udržuje lidi pospolu. Lidé se zde scházejí, aby prokázali, že jsou stále dobří. Dnes se již lidé do Křtěnova i dalších osad vrací bez častých návalů emocí a vzteku, aby uctili místo narození. „*Chodíme tam oslavit domov, přestože ten pozemský je pouze dočasný.*“⁵⁸ Lidé se stále scházejí před kostelíkem svatého Prokopa, který doposud stojí v zaniklé oblasti. Scházejí se každých pět let a za pomoci faráře udržují soudružnost. „*Jen pár metrů od hřbitovní zdi, v místech, kde ležel Hrádek a Temelínek, rostou z polí sedláků věže elektrárny. Ironie, absurdita, nebo zvláštní smysl pro humor, který nosí Bůh stále při sobě?*“⁵⁹ I takové myšlenky se honily knězi, rodáku z Křtěnova celá léta hlavou. „*Pod Temelínem ještě za padesát, sto let si budou potomci dnešních vysídlenců připomínat místo rodných chalup, zatímco elektrárně už dávno dojde dech a promění se v popelavý pomník...*“⁶⁰ Lidé si prožili své, poznávali opravdový strach a beznaděj. Skutečný konec je chladný, a to co nezničila válka nebo okupace, umírá nařízením shora. Silní zemědělci, i vyrovnané samostatné osobnosti, kteří se dokázali hádat i kvůli přerůstajícím stromům sousedova stromu či nevychovaným dětem, jakoby přišli o své postavení a šli prosit kněze o pomoc. Využíval příběhy a přirovnání z Bible, ale ne na každou otázku našel odpověď. „*Cožpak je můžu utvrzovat v tom, že elektrárna je nesmysl, že všechny ty vesnice musí ustoupit nápadu nemocného mozku, že třicet let výroby elektrického proudu z atomu je*

⁵⁸ PELÍŠEK, Antonín. *Lidé od Temelína*, s. 87.

⁵⁹ Tamtéž, s. 88.

⁶⁰ Tamtéž.

*převratný vynález, kterému musí všechno z cesty?*⁶¹ Nevyřčeným záměrem této publikace je však i schopnost dokázat se vyrovnat s nepředpokládanou věcí. Vyrovnat se s osobním odsunutím i odsunutím z rodného kraje. Stejně jako to dokázal kněz, zvládli to lidé odsunutí z pohraničí i rodáci ze zaniklých vesnic. Jak farář říkal: *„Je to ten kříž, který si nesete.“*⁶² Nést ho za sebe, za všechny lidi i za mocné tohoto světa. *„Na rozdíl od nich ty vesnice pod nimi zůstanou na věky, vysvětlí při kázání lidem. Protože takový už je boží svět.“*⁶³

4.2.3. Epilog

*„...A přece byly jejich kořeny vyrvány, nešťastní lidé opustili domovy, utichly písně a ruch vesnic i samot. Silnější než otřesy dějin byla tichá, plíživá a zákeřná moc – cosi podivného, čemu říkáme rozvoj; rozvoj, který plní periferie velkých měst chudáky z venkova... Rozvoj, který tvrdošíjně spojujeme s pojmem civilizace; rozvoj jednostranný, neudržitelný. Příběhy stovek lidí od Temelína jsou vážným varováním: lehkovážné a jednostranné nakládání s dědictvím po předcích nás zbavuje hodnot, nutných pro plný a bohatý udržitelný život.“*⁶⁴

⁶¹ PELÍŠEK, Antonín. *Lidé od Temelína*, s. 90.

⁶² Tamtéž.

⁶³ Tamtéž, s. 91.

⁶⁴ Tamtéž, s. 92.

4.3. A po nás planina

Malá historie 20. století z perspektivy zaniklých obcí kolem Temelína

„Žaluji cynické počínání mamutích společností, které se snaží, aby veřejnost zapoměla na historii jejich přičiněním zaniklého místa. Vesnice Březí, Podhájí, Křtěnov a další zmizely z mapy. Podobně jako Lidice a Ležáky, jež mají alespoň pomník a historii napsanou v knihách dějepisu.“ ...Jižní Čechy mají dokonce vesnici zapsanou na světovém seznamu těch nejzajímavějších. Jenom po těch, které musely nedobrovolně ustoupit rostoucí spotřebě energie státu, místo na ocenění není. Zůstala po nich planina. Proto věnuji následující vyprávění právě těm, na něž se zapomnělo.“⁶⁵

V samotném úvodu se seznamujeme s autorem Antonínem Pelíškem, který jednoho víkendového dne vyjel k Temelínu, kde měl v plánu fotit místa bývalých vesnic zbouraných při stavbě atomové elektrárny. Poznal se tu s místním údržbářem, který měl na starost okolí Temelína. Sám reportér byl zaražen tím, s jakou lehkostí mluvil o zbourání osady, jako by s tím souhlasil.

4.3.1. Kronikář František Vrzák

Autor zde spolupracoval s kronikářem Františkem Vrzákem. Setkali jsme se s ním v již předchozím díle *Lidé od Temelína*, ale v tomto díle mu autor věnoval celou knihu. V době, kdy sděloval své zážitky a zkušenosti mu bylo úctyhodných osmdesát osm let. S psaním kroniky začal po válce, kdy se zejména zaměřil na vesnice kolem Temelína. Ačkoliv to nebyl člověk nijak zvlášť vzdělaný, jeho zážitky a poznatky předčí kdejaké údaje z knih. K velkému vystěhování a zboření vesnic došlo v roce 1997. Jen v osadě Podhájí odolával buldozerům dům již zmíněného kronikáře. Jeho vytrvalost, síla a odhodlanost byla obdivuhodná. Proto je velkým zármutkem, že pan František Vrzák 14. května 2010 opustil tento svět. „Jako první poválečný a poslední místní kronikář psal až do prvních let třetího tisíciletí dějiny těchto vesnic. A to ještě dávno potom, co z některých obyvatel zbyl jenom prach, ožívaly jejich postavy v sešitech kroniky. Něco silného mu dávalo sílu přežít obří betonové věže chrlicí do světa hustý bílý dým.“⁶⁶

⁶⁵ PELÍŠEK, Antonín. *A po nás planina*, s. 9.

⁶⁶ Tamtéž, s. 13.

Dvakrát do roka se stýkal se sousedy na křtěnovském hřbitově. „*Ubývá nás*,“⁶⁷ řekl posmutnělým hlasem, jako by mluvil o nějaké nepříjemné události, která ho postihla.

Celá kniha je psána jako reportáž o místním kronikáři z Podhájí. Na svět přišel v roce 1919 v Březí. Narodil se dceři drobného zemědělce a lesního dělníka. Těsné poměry však mladou rodinu donutily se přestěhovat k Františkově babičce do osady s názvem Podhájí. Tou dobou oslavovala Československá republika první výročí svého vzniku. Babička mu vyprávěla místní legendy, které mu utkvěly v paměti na celý život. František byl samotář a většinu svého dospívání trávil bez kamarádů. Miloval přírodu a zastával názor, že les, půda i člověk byli na světě odjakživa v těsném spojení a jeden bez druhého by být nemohli. Lidé si dříve vážili lesů a půdy. Byl to nevyčerpatelný zdroj, z něhož si brali jen tolik, kolik potřebovali. Sám sebe se ptal, zda si někdo v současné době uvědomuje, jakým darem je půda. Nikdo z nás si asi neumí představit, jaké pocity se odehrávají v člověku, kterému je nařízeno se vystěhovat ze svého rodného domu. „*Kdo může víc než tito lidé rozumět tomu, jak chutná slovo Podhájí. Pro Františka Vrzáka a jeho vrstevníky mělo skoro stejnou sílu jako slovo máma. Ale co může ovlivnit malé místo na mapě se zhruba padesáti domy proti rozsudku smrti?*“⁶⁸ O jeho povaze a charakteru nejlépe vypoví pár následujících řádků. Přesto, že o sobě tvrdí, že nebyl žádný romantik, rodina i místo kde žil, pro něj bylo tím nejposvátnějším, co mohl mít. Je až hrdinské s jakou vervou by se „pral“ o rodné místo.

4.3.2. Výklad dějin formou reportáže

Podtitul knihy nám napovídá, že cílem této knihy není jen reportáž o místním kronikáři a zanikající vesnici, ale také nenásilnou formou poučit čtenáře o historii naší země a to zejména její stav po 2. světové válce. Válka byla pro většinu lidí vyčerpávající, lidé ztratili své příbuzné a mnohdy i střechu nad hlavou. Konec války pro všechny znamenal naději ve svobodu. Mysleli si, že nic horšího už je potkat nemůže. Opak se však stal pravdou. Období od 50. let 20. století ovlivnilo veškeré události a nepřímo se odrazilo i v myšlení lidí. Rok 1946 se stal klíčovým pro historii naší země, jelikož se komunisté chopili moci. Během tří let došlo k nečekaně rychlé změně obrazu vesnic u Temelína. Nešlo však o krajinu, ale o politiku. Vlivem nastávající kolektivizace se soukromé vlastnictví přeměnilo na kolektivní. Komunisté si tak chtěli

⁶⁷ PELÍŠEK, Antonín. *A po nás planina*, s. 13.

⁶⁸ Tamtéž, s. 30.

zvětšit svůj majetek. Nástup politické strany nesl náš kronikář těžce a ještě více se v něm zintenzivnila víra v domov. Podhájí ani Březí neminulo nastolení pomocných technických praporů, kam museli mladíci narukovat. Vesnici však také na konci 60. let zasáhla událost Pražského jara. Na což náš stát zareagoval normalizací.⁶⁹ Bohužel však nedošlo k zlepšení situace, naopak byl nastolen stav před vypuknutím Pražského jara. Cenzura a nastolená kontrola zasáhla i našeho kronikáře, kdy musel kroniku předávat ke kontrole. Pro 70. léta je charakteristický důraz na zemědělství, výstavbu Jednoty a budování honosných domů. A tak se inovace nevyhnula ani domu Vrzákových. Ale nerozuměl době, která panovala. „*Lidé žijí stále víc pro majetek, napsal si kronikář v červnu 1979 na kousek papíru vložený do kroniky. Největším společníkem je jim televize, svítí i v hospodě. Scházejí se jen na schůzích, vydělané peníze dávají do staveb ohromných domů. Utrácejí za zájezdy někam, kde jsou cizí.*“⁷⁰

Důležitost tohoto díla dokazuje i dodatek v knize od Václava Cílka. „*Svědectví místního kronikáře Františka Vrzáka je nejenom historií této zpustlé „země na okraji“, ale také podobenstvím středoevropského 20. století, podobenstvím o úpadku půdy a růstu ekonomiky a lhostejnosti. Je to kniha, která by se mohla stát školní doporučenou četbou, protože ukazuje obyčejnou, lidskou stranu velkých světových událostí. Nepojednává o válce, tragické smrti a heroickém osudu, ale právě jenom o smutku, trápení a vzájemné pomoci.*“⁷¹

⁶⁹ Období zmrazení demokratizačního procesu v Československu a postupné likvidace většiny jeho výsledků.

⁷⁰ PELÍŠEK, Antonín. *A po nás planina*, s. 94.

⁷¹ Tamtéž, s. 121.

4.3.3. 23. říjen 1980 jako Den rozhodnutí

Den 23. října 1980 se pro osady stal osudným. Československá vláda rozhodla o stavbě Jaderné elektrárny Temelín. Budoucí stavbou tak ovlivnila životy lidí v šesti okolních vesnicích. Obyvatelům bylo nakázáno, že ve vesnicích Březí, Křtěnov a Temelínec se musejí vystěhovat do roku 1985, v Podhájí, Knínu a Litoradlicích do roku 1990. Jakoby si z toho ale zpočátku lidé nic nedělali. Nevěřili tomu. Ale postupem času bylo jasné, že petice ani protesty nezastaví plánovanou stavbu. Stavba měla zvýšit ekonomickou produktivitu, zajistit pracovní místa pro dělníky, vybudovat silnice či postavit byty. František Vrzák se stal členem petičního výboru, ale místní úřad odmítl petici odeslat. Poslali ji tak sami, ale jejich prosby vyslyšeny nebyly. Noviny i televize informovaly o stavbě Temelína jako o „*vítězství, budování i o pokroku. O stavbě tisíciletí, která snad překoná i první kroky Američana na Měsíci. O atomový katedrále.*“⁷² Výměnou za jejich dosavadní byt jim bylo nabídnuto 20 korun za čtvereční metr, 10 korun za strom a zadarmo byt první kategorie v panelovém domě. Jakoby tím mělo být odčiněno to, že jim srovnají se zemí jejich domovy. Další ranou bylo uzavření křtěnovského hřbitova či místního kostela. Lidé s tím souhlasili, jen náš kronikář byl udiven. Stanoviska energetiků mu připadaly jako lest. Jen omráčit lidi a ujistit je o nutnosti či bezpečnosti stavby. Se stavbou elektrárny souviselo i budování Hněvkovické přehrady nutné pro zásobování Temelína vodou. V osadách začal rušný život, ničí se silnice, kácení se stromy, strhávají se domy a ruší se veřejná osvětlení. Ze všech koutů je slyšet zvuk buldozerů. Po ztrátě manželky Vrzáka přichází další rána osudu. Jeho dcera se kvůli pomluvám oběsila. Do kroniky si tehdy ještě s patřičným rozrušením napsal, že byla nepřímou obětí stavby elektrárny. Roku 1989 začala svítat naděje na přerušení stavby. Změna režimu, nástup nové vlády i demonstrace lidí se stali nadějí pro osady. Demokracie přinesla uvolnění poměrů, nikdo jim už nesmí nic nařídít. Chtěli se bránit, ale obydlí jim již nepatřila, byla dávno vykoupěna. V prvních letech po roce devadesát jim ještě úřad povolil žádosti o prodloužení pobytu. V Temelíně byl teď jediný platný obecní úřad pro celou oblast. František Vrzák přijal funkci místostarosty a kronikáře. Místo se stalo zajímavé pro novináře ze zahraničí. Probíhaly bouřlivé diskuse s ekologickými aktivisty z Čech a Rakouska. Docházelo ke svobodným protestům proti dokončení stavby. Vlna demonstrací probíhala i při výročí havárie v jaderné elektrárně Černobyl ze dne 24. dubna 1993. Setkání se účastnilo i ekologické sdružení Jihočeské

⁷² PELÍŠEK, Antonín. *A po nás planina*, s. 102.

matky.⁷³ Den zániku pro Podhájí byl stanoven na konec roku 1994. V dalších letech se jednalo o velikosti ochranného pásma kolem elektrárny. Lidé chtěli tuto zónu menší, aby se zachovaly alespoň některé domy. Je však nasnadě se ptát, zda je dobré zmenšovat okruh bezpečný pro lidi. Blokády pomohly alespoň k ročnímu odsunu plánovaného spouštění elektrárny. Neoficiálně bylo stanoveno, že Vrzákův dům s pavlačí jako jediný zůstane. Měl být základnou pro místní myslivecký spolek.

Staří lidé těžko snášejí odchod z domovů, kde strávili celý život, vychovali své děti, prožívali radost se svými vnoučaty a přáli si užít spokojeného stáří. I takový příběh zažila devadesátiletá paní, která byla nucena se vystěhovat. Těžko si však navykla na nový domov a po čtrnácti dnech opustila tento svět. Na začátku roku 1999 mizí poslední prázdná stavení i kronikářův dům. Kapličky byly to jediné, co zůstalo v osadách. Opuštěné však přišly o kouzlo poutního místa. Při poslední cestě Podhájím se Vrzákovi vyjevila téměř celá osmdesátiletá historie vesnice. Kaplička byla místem společného modlení i místem oznamujícím úmrtí místní osoby. Z místního záměčku Vysoký Hrádek si elektrárna udělala informační středisko. Oblouková brána nad záměčkem zůstala zachována a slouží jako vstupní brána do Jaderné elektrárny Temelín, jejíž životnost se odhaduje na třicet let. Při návštěvě Temelína Pelíšek potkal Františka Vrzáka v místě, kde měl být vybudován lesopark. *„Hledám dům s pavlačí a se čtrnácti kamennými schody. Zasazený ve stráni. Někde tady stál, cítím ještě jeho sílu. Přece nemohl jen tak zmizet, řekl jsem. Neodpověděl a dodnes nevím proč. Díval se na mě a skrze mě do prázdna a jeho pohled vyjadřoval všechno a nic. Pak se otočil a pomalu odcházel krajinou přes vršky šípků, keřů, ovocných stromů, přes všechny bývalé osady, lány a políčka postupně až do nekonečna.“*⁷⁴

⁷³ Občanské sdružení vzniklo jako neformální sdružení lidí v jižních Čechách, které se zajímá o ochranu přírodu a krajinu.

⁷⁴ PELÍŠEK, Antonín. *A po nás planina*, s. 113.

4.3.4. Domov jako místo, kam se každý rád vrací

„Pochopit místo znamená dokonalou znalost. Narodit se v něm a zemřít.“⁷⁵

Domov pro Vrzáka znamenal všechno. Jistotu, náklonnost, oddanost či mít se kam vrátit. Vždyť návrat domů bylo to jediné, co ho drželo nad vodou při pobytu v Německu. Domov byl pro něj ztělesněním středu světa. Pro rodnou vesnici, blahobyť a spokojenost lidí obětoval všechn svůj volný čas. Byl okouzlen staveními v Podhájí i krajinou při ranním svítání. Doufal a věřil v to, že na tomto místě stráví celý život. Bylo to místo, které si jeho předchůdci zvolili jako nejlepší místo pro život. Avšak o několik desetiletí zpátky u něj došlo k rozplynutí snu. Byl uchvácen životem včel, které zůstaly po celá tisíciletí nezměněna a jejich snahou po uchování společenství. Je patrné, že Vrzák měl opravdu hluboký cit ke svému rodnému domovu a těžko se sžíval s jinými městy, například s Berlínem. *„Svět se otáčel v podivném pitoreskním tanci. Tehdy si uvědomil, že město je monstrum žijící vlastním životem bez ohledu na jedince. Zatímco doma v Podhájí je každý hlas slyšet a každý pokřivený strom zaujme na první pohled, velké město vypadá jinak.“⁷⁶*

Zajímavé je, že každá z kapitol v knize nazvaná jako zastavení, začíná mottem či životní zkušeností. *„Jedině ženství představuje něhu, milosrdenství a věrnost. Také druhou tvář lásky: vášeň, žárlivost, hysterii a mstu. Je to síla spojená s ochranou místa a života, který počala a porodila.“⁷⁷* *„Kdo je ten, kdo jde stále s námi v dešti a ve větru? Stín, nebo paprsek světla? Jen příběh, ve kterém náhodou, nakrátko, šťastně najdeme souznění jiných má smysl.“⁷⁸* Ale nejen v kapitolách ale i v samotném příběhu často zazní létem prověřená moudra. *„Kdo nic nemá, o nic nepřijde.“⁷⁹* *Co je svět? Jen kupa lidské vrtkavosti.“⁸⁰* *Všechno je jen krátký sen, ve kterém nemůžeš nikdy zvítězit, jen tě okolnosti neustále nutí si uvědomovat, že nejsi nic, nic jen zrnko prachu.“⁸¹*

⁷⁵ PELÍŠEK, Antonín. *A po nás planina*, s. 29.

⁷⁶ Tamtéž, s. 50.

⁷⁷ Tamtéž, s. 54.

⁷⁸ Tamtéž, s. 60.

⁷⁹ Tamtéž, s. 76.

⁸⁰ Tamtéž, s. 89.

⁸¹ Tamtéž, s. 90.

4.4. Prvky umělecké reportáže v dílech

Jak je pro reportáž charakteristické, autor hovoří o skutečných událostech, které se opravdu staly. Zbourané vesnice bychom už těžko hledali na mapách, ale na katastrech by byly určitě zaznamenané. Tématem je zachycení stavu vesnic před i po zbourání. Dílo má také působit poučně. Kronikář, o kterém se v publikaci hovoří, byl osobou opravdu žijící, a lidé, o nichž psal ve svých kronikách, potkal těžký osud, neboť se museli vystěhovat ze svých domovů. Znakem umělecké reportáže je užívání jazykových prostředků. V díle se setkáme s častými popisy či detaily, přirovnáními i metaforami. Jako malému chlapci se u něj objevovaly výrazy z fantaskních světů. Řídící pro něj byl jako „mohutná, skoro nadpřirozená bytost, jako jednooký obr, vládce na vrcholu hory se školou.“⁸² Autor vstupuje do děje a klade si otázky: „Jaká síla vyvěrá z každého popsaného listu papíru? Jaký má rozměr? Megawatthodin, kilopondů, pascalů nebo čtverečních kilometrů? Máme se zabývat pamětí každého kousku země jen proto, aby byla cítit naše identita, předurčení? Jsou člověk, země i vesnice na ní bez kouska paměti jen neidentifikovatelnou bezcennou částičkou poletujícího prachu, bodem bez souřadnic, bytostí beze jména?“⁸³ Objevují se v ní i časté úvahy. „Kdy začíná pravý život přinášející touhy a prohry, myšlenky na útěk a změnu tradic, kdy si člověk poprvé uvědomí, že je unášený proudem řeky, a představu, že všechno kolem stárne, rodí se, umírá, jen lidé kolem se nemění.“⁸⁴ S přirovnáním se setkáme v pasážích, které hovoří o podobě elektrárny. Čtyři chladicí věže jsou připodobněny obrovským „šedivým houbám“,⁸⁵ samotná stavba je pro lidi „strašidlem“⁸⁶ a nazývají ji i „gigantem.“⁸⁷ „Čtyři betonové kužele se lesknou ve slunci jako těla velryb v moři....Podivné sochy vystrkující hlavy...“⁸⁸ Dalším příkladem přirovnání je: „Stopy, které se vsáklý jako sníh na jaře.“⁸⁹ V příběhu z pohraničí je osada Pasovary přirovnávaná k „Bohem zapomenuté osadě“⁹⁰ i k „ostrovu.“⁹¹ Dále užitím spojení „panoptikum postižených“⁹² je myšlena sbírka, výstava osob s různým tělesným postižením. O době kolem roku

⁸² PELÍŠEK, Antonín. *A po nás planina*, s. 25.

⁸³ PELÍŠEK, Antonín. *Lidé od Temelína*, s. 50.

⁸⁴ PELÍŠEK, Antonín. *A po nás planina*, s. 25.

⁸⁵ PELÍŠEK, Antonín. *Lidé od Temelína*, s. 7.

⁸⁶ Tamtéž, s. 37.

⁸⁷ Tamtéž, s. 69.

⁸⁸ Tamtéž, s. 69.

⁸⁹ Tamtéž, s. 72.

⁹⁰ Obec spisovatelů. Jihočeský klub. *Barevné kameny Adalberta Stiftera: povídky českých a rakouských spisovatelů inspirované souborem povídek Adalberta Stiftera "Barevné kameny"*, s. 107.

⁹¹ Tamtéž.

⁹² PELÍŠEK, Antonín. *Lidé od Temelína*, s. 90.

1968 mluvili jako o „tureckém hospodářství.“⁹³ To bylo synonymem ekonomické zaostalosti, korupce a neschopné byrokracie. „Vypadalo to jako pieta, když otřel prsty o boky kalhot...“⁹⁴ Pieta značí výraz úcty či nějakého obřadu. Je zajímavé, jak je v knize připodobňována krajina k ženě: „Nebyl typem milovníka, ale dost často ho napadalo, že krajina kolem je žena. Plná žádosti o naplnění. S širokými boky, otevřenou náručí... Žena jako princip. Země. Rodička. Místo v krajině. Půda, rodná zem, hlína i voda, která do ní měkce stéka, žena jako největší bolest i největší láska, největší touha a největší tajemství.“⁹⁵ Vrzák je přirovnáván k „donu Quijotovi.“⁹⁶ O této postavě se říká, že to byl snílek, snažil se všemi silami dosáhnout nemožného a utkával se v nerovných bojích. Tento popis by seděl i na tohoto kronikáře. Chtěl vyhrát nad státem i vládou. Temelín je také přirovnáván ke „stavbě tisíciletí“⁹⁷ i k „atomové katedrále.“⁹⁸ „Umakartové příbytky v kostce z panelů...“⁹⁹ a „umakartové obludárium“¹⁰⁰ jsou názvy pro panelové domy. Užitím spojení „tragický dopad“¹⁰¹ je vyznačena gradace, protože pokud hovoříme o dopadu, jedná se vždy o nějakou zásadní změnu. Dochází tu také k personifikaci: „Musela se elektrárna chovat natolik povýšeně k venkovanům i ke krajině, která jí uvolňovala místo?“¹⁰² Zajímavé je užití personifikace v oblasti vesmíru: „Vesmír voní hloubkou a z polí a luk se ozývá miliony hlasy život. Celá země křičí vzkříšením, narozením, očekáváním.“¹⁰³ Život v Pasovarech probíhal nerušeně dál, což popisuje i následující věta: „Končil červen s padajícími hvězdami a voňavým senem, přešel srpen a září přihnalo ranní mlhy.“¹⁰⁴ „Někde daleko od nich se měnil svět, hořela města a vybuchovaly chrámy. Evropa se trásla nervozitou, ale v Pasovarech klidně spásal dobytek kvetoucí trávu ze strání, ...“¹⁰⁵ Metafora je užita ve větě: „Už v počátcích osmdesátých let jsem věděl, že na kraj kolem Temelína padl stín anděla smrti.“¹⁰⁶ Jakoby anděl naznačoval blížící se konec osad v okolí. Dalším příkladem je věta: „Ve sváteční čas vysypou na stůl krabici pokladů a špičkami prstů se

⁹³ PELÍŠEK, Antonín. *Lidé od Temelína*, s. 8.

⁹⁴ Tamtéž, s. 7.

⁹⁵ PELÍŠEK, Antonín. *A po nás planina*, s. 96 - 97.

⁹⁶ Tamtéž, s. 96.

⁹⁷ Tamtéž, s. 102.

⁹⁸ Tamtéž.

⁹⁹ PELÍŠEK, Antonín. *Lidé od Temelína*, s. 33.

¹⁰⁰ Tamtéž, s. 69.

¹⁰¹ Tamtéž, s. 20.

¹⁰² Tamtéž, s. 59.

¹⁰³ PELÍŠEK, Antonín. *A po nás planina*, s. 61.

¹⁰⁴ Obec spisovatelů. Jihočeský klub. *Barevné kameny Adalberta Stiftera: povídky českých a rakouských spisovatelů inspirované souborem povídek Adalberta Stiftera "Barevné kameny"*, s. 111.

¹⁰⁵ Tamtéž.

¹⁰⁶ Tamtéž, s. 95.

dotýkají pavučiny tajemství.“¹⁰⁷ Setkáme se zde i s metonymií ve větě: „bramborová nat' nesla strach“¹⁰⁸ či ve spojení „vzali mi dětství.“¹⁰⁹ Dalším příkladem může být věta „...Patří mezi vystěhované obyvatele, kteří dokázali znovu vstát z popela a postavit si dům.“¹¹⁰ Po úmrtí Královny manželky pro něj „svět zčernal a zhasl.“¹¹¹ Dále si užití metonymie můžeme povšimnout u výpovědi truhláře z Pasovar: „Pozoroval život na stoncích a květech a listech louky a poslouchal svět, který křičel v okolí Pasovar zvuky desetitisíců živých bytostí.“¹¹² S apatií (tedy s netečností, rezignací) se setkáme na veřejných schůzkách. „Bylo to hrozné, ale nemohli jsme nic dělat. Ani kdybysme si oči vyplakali.“¹¹³ V textu se setkáváme i s německými výrazy, a to například při pobytu Vrzáka v Německu: „wehrmacht“,¹¹⁴ „führer.“¹¹⁵ Dalším užitým německým slovem je „tragermarš“¹¹⁶ vyjadřující smuteční pochod, který rodákům z Březí při loučení hráli. Důležitost některých vět ukazuje i jejich kratší forma užití. „...Že za pár let bude jeho jméno znát široké okolí. Ještě o něm uslyší. Určitě.“¹¹⁷ Synestézie: „Je mi hořko.“¹¹⁸ Autor používá i cizí slova: „...Umírá bez jakékoliv pompéznosti,...“¹¹⁹ kdy výraz pompéznost znamená okázalost, přehnanost. Ve větě „kdysi bodří sedláci a chalupníci...“¹²⁰ zastupuje slovo bodří vlastnost jako upřímný, přátelský, dobromyslný. „Genius loci“¹²¹ je výrazem označujícím ducha místa. Setkáme se tu i se značným zastoupením rčení a životními moudry. To například ve větě: „Kdo nic nemá, o nic nepříjde“¹²² a ve spojení „kříž, který si nesete.“¹²³ Toto rčení označuje pověst o Šimonu Kyrenském, který nesl kříž Ježíši.

¹⁰⁷ PELÍŠEK, Antonín. *Lidé od Temelína*, s. 33.

¹⁰⁸ PELÍŠEK, Antonín. *A po nás planina*, s. 44.

¹⁰⁹ PELÍŠEK, Antonín. *Lidé od Temelína*, s. 36.

¹¹⁰ Tamtéž, s. 53.

¹¹¹ Obec spisovatelů. Jihočeský klub. *Barevné kameny Adalberta Stiftera: povídky českých a rakouských spisovatelů inspirované souborem povídek Adalberta Stiftera "Barevné kameny"*, s. 113.

¹¹² Tamtéž, s. 115.

¹¹³ Tamtéž, s. 41.

¹¹⁴ PELÍŠEK, Antonín. *A po nás planina*, s. 43.

¹¹⁵ Tamtéž, s. 47.

¹¹⁶ PELÍŠEK, Antonín. *Lidé od Temelína*, s. 39.

¹¹⁷ PELÍŠEK, Antonín. *A po nás planina*, s. 38.

¹¹⁸ PELÍŠEK, Antonín. *Lidé od Temelína*, s. 53.

¹¹⁹ Tamtéž, s. 89.

¹²⁰ Tamtéž, s. 89.

¹²¹ Tamtéž, s. 90.

¹²² PELÍŠEK, Antonín. *A po nás planina*, s. 76.

¹²³ PELÍŠEK, Antonín. *Lidé od Temelína*, s. 90.

5. Temelín jako stále žijící téma

Tématem Temelína a zejména zaniklými vesnicemi se zabývali i jiní autoři. V novinách byl například vydán článek *Jak Temelín rozválcoval malebné jihočeské vesničky*. „*Březí, Podhájí, Křtěnov, Temelínec, Jaroslavice... Vzpomínáte si? To jsou jen některé obce, které musely zmizet kvůli stavbě jaderné elektrárny Temelín. Byly to vesměs nenápadné jihočeské vesnice a osady. To Temelín, to je jiná váhová kategorie. Jeho čtyři mohutné chladicí věže, které se vypínají do výše 155 metrů, nelze v placaté krajině jižních Čech přehlédnout.*“¹²⁴ Článek také hovoří o zásahu této stavby do krajiny.

I v díle Jiřího Hájíčka *Rybí krev* se stejně jako u Pelíška setkáváme s lidmi, kteří se museli vystěhovat kvůli stavbě Temelína, a jedna z vesnic byla zatopena pro stavbu přehrady. Ústřední postavou v románu je Hana, která se vrací z ciziny domů. Navštěvuje bývalý domov a udobňuje si vztahy s lidmi, které opustila. „*Táta měl tentokrát naprostou pravdu, když mi říkal, ať sem nejezdím, že tu není nic. Teď si teprve uvědomuju, co je to NIC. Pláň porostlá trávou, nálety stromů. Křoví, šípek, vítr se prohání nad tím pláckem, který byl ještě před patnácti lety vesnicí.*“¹²⁵ Hana dlouho odolávala nátlaku se vystěhovat. Spolu s místními sepisovala petice, dokonce se i s přáteli zúčastnila protestu v Rakousku. Osud této vesnice byl však zpečetěn a všichni se museli vystěhovat. „*Poslední obyvatelka této vysídlené vesnice, osmdesátiletá žena, musí být převezena násilím za asistence policie a starosty nedaleké střediskové obce,*“ *deklamoval senzacechtivým hlasem reportér.*“¹²⁶ Hana navštívila svého bratra, kterého po návratu z vězení dlouho neviděla, setkala se s přáteli a navázala bližší vztah s otcem.

V televizních zprávách proběhla 4. června 2011 zpráva o setkání bývalých rodáků z Podhájí. S nostalgií vzpomínají, kde kdysi stály jejich domy. Ale jak svorně říkají, přestože Podhájí zmizelo z map i z krajiny, v jejich srdcích žije dál. Jak dodává Jaroslav Švehla: „*Člověk si zachovává to, že měl někde domov, kořeny. Proto dnes vlastně organizujeme tuhle sešlost.*“¹²⁷

¹²⁴ VARSKÝ, Pavel. *Jak Temelín rozválcoval malebné jihočeské vesničky* [online]. 27. 01. 2006 [cit. 2013-10-14]. Dostupné z: http://cestovani.idnes.cz/jak-temelin-rozvalcoval-malebne-jihoceske-vesnicky-fhg-/po-cesku.aspx?c=A060126_131308_igcechy_tom

¹²⁵ HÁJÍČEK, Jiří. *Rybí krev*, s. 207.

¹²⁶ Tamtéž, s. 326.

¹²⁷ *Podhájí ožilo ve vzpomínkách* [online]. 04. 06. 2011 [cit. 2013-11-19]. Dostupné z: <http://www.ceska televize.cz/ct24/regiony/126259-podhaji-ozilo-ve-vzpominkach/>

3. srpna 2013 vysílala Česká televize publicistický pořad *Náš venkov* s tématem *Zaniklých vesnic*. Reportáž hovoří nejen o okolí Temelína, ale i o zaniklých vesnicích na Mostecku. Dokument je z roku 1999 a vznikl za pomoci Antonína Pelíška. Promlouvají zde „oběti“ stavby o nichž Pelíšek psal ve své publikaci *Lidé od Temelína*. Neobyčejně zajímavý je příspěvek kronikáře Františka Vrzáka. Hovořil o ochranných pásmech i o právech silnějších, práv arogance. Rodáci museli jen slepě plnit jejich příkazy, kdy a jak se vystěhovat. Ve Křtěnově zůstal zachován místní kostel i s hřbitovem a toto místo se stalo poutním místem pro každoroční setkání rodáků. Obraz v jeho pokoji i lítost v hlase dokazuje, že toto místo bylo stvořené k životu nejen pro něj, ale i pro všechny ostatní. Vrzák sepsal tři svazky kronik, které budou po jeho smrti uloženy v obecním úřadě Temelína. Vlasta Kurešová přišla o svůj dům a ví, že již nikdy nebude moc říct, že je v panelovém bytě jako doma. Domov měla jen jeden, a to v Březí. Kdyby byla možnost postavit domy znovu, lidé by se do zplaněné krajiny rádi vrátili.

Závěr

Cílem této práce bylo zaměřit se na umělecké reportáže, vyhledat její znaky a ty dále interpretovat na přečtených publikacích. Abych se mohla zabývat její samotnou interpretací, bylo nutné si vymezit co je to reportáž a za pomoci dalších publikací nalézt prvky reportáže umělecké. V žádné publikaci není umělecká reportáž definována, přesto se v literatuře objevuje již od nepaměti. Setkáme se v ní s prvky stylu publicistického i stylu umělecké literatury. Mezi prvky umělecké reportáže, které jsem se pokusila v Pelíškových dílech nalézt, patří úvahy, dialogy, užívání jazykových prostředků jako je přirovnání, metafora, personifikace a užití cizích výrazů. V dialogách můžeme hovořit o rozhovorech mezi dvěma lidmi, reportérem a tázanou postavou či o otázkách položených samotným autorem. V Pelíškově publikaci *A po nás planina* začíná každá kapitola mottem či prožitým zážitkem, což by se také dalo považovat za rys umělecké reportáže. Důležitá je zde i autorova subjektivita a autorův postoj k danému tématu. Autor do děje vstupuje, což dodává reportáži ještě více rysu uměleckosti. Hranice reportáže a umělecké reportáže se však těžko určuje, neboť většina reportáží obsahuje prvky umělecké a naopak umělecká reportáž obsahuje prvky publicistické. Umělecká reportáž má ale blíže k beletrii, objevuje se v ní více uměleckosti. Je zřejmé, že Antonína Pelíška toto téma opravdu zajímalo, což dokazuje i to, do jaké hloubky se daným problémem zabýval. Návštěvy daných míst i poznání psychiky lidí jsou také důležitou složkou této reportáže a dodávají tak na působivosti díla.

Hlavními znaky patrnými z většiny jeho děl jsou převládající samota, ústraní, neštěstí a pesimistická nálada plynoucí ze ztráty přátel, lásky i střechy nad hlavou. Postavy se tak ocitají na hranici vlastního já a mezi druhými. Myslím si, že mohu hovořit za sebe i za ostatní, že si ani v těch nejhorších snech nedovedeme představit, čím vším si museli lidé ze zaniklých vesnic projít.

Jak jsem již několikrát ve své práci zmínila, autor je českobudějovickým rodákem, což poznáme i v jeho dílech. Po stopách míst, které jsou v Českých Budějovicích, jsme se mohli vydat téměř v každém příběhu. V některých pasážích se setkáme s přímým označením, jindy spíše s obecným vyjádřením. A nebyla to místa vymyšlená, ba naopak, tyto místa můžeme ve městě stále nalézt či si na ně někteří pamětníci určitě ještě vzpomenou. Autor zmínil místa jako Černá věž, Masné krámy, náměstí i hotel Gomel. O skutečnosti míst hovoří i zaniklé vesnice u Temelína nebo v pohraničí.

Na rozdíl od jiných autorů reportáží, je patrné, že Pelíšek se své role zhostil po svém. V publikaci *Lidé od Temelína* nejde o jednotlý příběh, ale o výpovědi obyvatel zaniklých vesnic. Spojuje je tentýž problém, ale každý o katastrofě, která je postihla, mluví vlastním osobitým stylem. Jako důkaz ještě větší autorovy zajímavosti dodávají fotografie, které získal od vystěhovaných rodáků. V díle *A po nás planina* je příběh vyprávěn kronikářem Františkem Vrzákem, který psal po celá dlouhá léta kroniku a tak zachytil svou rodnou vesnici Podhájí od svého dětství až po poslední zbouraný dům. Životy lidí jsou zde nastíněny z pohledu kronikáře. U této publikace je zajímavý ten fakt, že nemá zachytit pouze osudy lidí, ale poukázat na život na vesnici před zbouráním a připomenout jaký těžký život měli lidé již dříve. Tento příběh se tak stává i malou historickou exkurzí léty po 2. světové válce. Při čtení knihy jsem se vrátila zpátky do doby kolektivizace, zabírání majetku i na lidmi oslavovanou demokracii. Doufali, že po sametové revoluci nastane obrat k lepšímu. Svorným přáním všech bylo, aby se již nikdy neopakovaly hrůzy, které zažili za světových válek. V Pelíškových dílech nahlédneme do hluboké sondy duší těchto lidí, prožijeme s postavami jejich poslední dny v rodných domech i adaptaci v bytech nových. Prózy se stávají odrazem společenské situace a doby, kdy byla díla psaná.

V *Příběhu Pasovary* se vrátíme do doby 2. světové války a na panující velmoc Německa, které se zmocňovalo měst v pohraničí. I tady došlo k rozpadu vesnic, kdy si již lidé nebyli tak blízcí jako dříve, nenavštěvovali se, dokonce na sebe donášeli. Jakoby jim na sobě samých nezáleželo, když i osady nechali zaniknout.

Jaderná elektrárna Temelín se stala námětem nejen pro Pelíškova díla, ale také uvádím novinový článek, televizní reportáže i publikaci Jiřího Hájíčka *Rybí krev*, která v letošním roce získala hlavní cenu v soutěži Magnesia Litera. Emoce, smutek a lítost vystěhovaných lidí se dotknou každého, kdo si přečte některou z těchto knih. Mohutná stavba jaderné elektrárny Temelín ovlivnila životy nejednoho z nás. Svou kolosálností předvídá, že se nám mnohdy ještě připomene. Tato díla by se tak mohla stát varováním před mocí různých vládních uskupení, firem i energetik.

Seznam použité literatury

Primární literatura

Jak zlikvidovat šéfa: povídky trochu vědecké a hodně fantastické. České Budějovice: Jih, 1993, 77 s. ISBN 80-900351-3-2.

Obec spisovatelů. Jihočeský klub. *Barevné kameny Adalberta Stiftera: povídky českých a rakouských spisovatelů inspirované souborem povídek Adalberta Stiftera "Barevné kameny".* České Budějovice: Růže, 2005, 139 s. ISBN 80-903485-5-6.

PELÍŠEK, Antonín. *Rybí oko.* 1 vyd. České Budějovice: Jihočeské nakladatelství, 1987, 210 s.

PELÍŠEK, Antonín. *Člověk z pavilónu N.* Vyd. 1. České Budějovice: Jihočeské nakladatelství, 1988, 152 s.

PELÍŠEK, Antonín. *Znamení touha.* České Budějovice: Jihočeské nakladatelství Růže, 1990, 262 s. ISBN 80-7016-028-4.

PELÍŠEK, Antonín. *Lidé od Temelína.* České Budějovice, Studio Gabreta, 1999, 93 s.

PELÍŠEK, Antonín. *Povodeň: jižní Čechy – srpen 2002.* 2. opravené vydání. České Budějovice: PENI, 2003, 71 s.

PELÍŠEK, Antonín. *A po nás planina.* České Budějovice: PENI, 2006, 121 s.

Proud: sborník Klubu mladých autorů. 1. vyd. České Budějovice: Růže, 1972, 132 s.

Strídavě jasno: povídky rakouských a jihočeských spisovatelů. České Budějovice: Dominium, 2003, 166 s.

Sekundární literatura

AŠKENAZY, Ludvík. *Všude jsem potkal lidi: výbor z reportáží.* 1. vyd. Praha: Mladá fronta, 1955, 153, [5] s.

BEČKA, Josef Václav. *Česká stylistika.* 1. vyd. Praha: Academia, 1992, 467 s. ISBN 80-200-0020-8.

ČAPEK, Karel. *Italské listy; Anglické listy; Výlet do Španěl; Obrázky z Holandska: Anglické listy (Přít.) = Obrázky z Holandska (Přít.) = Výlet do Španěl (Přít.).* 2. vyd. čtyř cestopisů v jednom svazku. Praha: Československý spisovatel, 1960, 416 s.

- ČECHOVÁ, Marie, Marie KRČMOVÁ a Eva MINÁŘOVÁ. *Současná stylistika*. Vyd. 1. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 2008, 381 s. ISBN 978-80-7106-961-4.
- HÁJÍČEK, Jiří. *Rybí krev*. Vyd. 1. Brno: Host, 2012, 358 s. ISBN: 978-80-7294-639-6.
- HALADA, Jan. *Encyklopedie českých nakladatelství 1946 – 2006*. 1. Vydání. Praha: Libri, 2007, 378 s. ISBN 978-80-7277-165-3.
- HOLUB, Miroslav. *Anděl na kolečkách*. Vyd. 1. Praha: Československý spisovatel, 1963, 104 s.
- MOCNÁ, Dagmar a Josef PETERKA. *Encyklopedie literárních žánrů*. 1. vyd. Praha: Paseka, 2004, 699 s. ISBN 807185669x.
- NĚMCOVÁ, Božena. *Obrazy z okolí domazlického*. Praha: F. Topič, 1912, 140 s.
- NERUDA, Jan. *Menší cesty*. 2. vyd. Praha: F. Topič, 1894, 399 s.
- OLBRACHT, Ivan. *Hory a staletí*. Vyd. 8., v ČS 2. Praha: Československý spisovatel, 1982, 299 s.
- OSVALDOVÁ, Barbora a Jan HALADA. *Encyklopedie praktické žurnalistiky*. 1. vyd. Praha: Libri, 1999, 256 s. ISBN 80-85983-76-1.
- PALONCY, Evžen in KISCH, Egon Erwin. *Půl století zuřivým reportérem*. Vyd. v tomto uspoř. 1. Přeložil Jarmila Haasová-Nečasová. Praha: Svoboda, 1985, 303 s.
- PAVERA, Libor a František VŠETIČKA. *Lexikon literárních pojmů*. 1. vyd. Olomouc: Nakladatelství Olomouc, 2002, 422 s. ISBN 8071821241.
- SKÁCEL, Jan. *Jedenáctý bílý kůň*. Brno: Krajské nakladatelství, 1964, 134 s.
- Slovník literární teorie*. Vyd. 2., rozšířené. Praha: Československý spisovatel, 1984, 465 s.
- STEHLÍK, Ladislav. *Země zamyšlená*. 6. vyd. Praha: Československý spisovatel, 1986, 295 s.
- ŠTORKÁN, Karel. *Publicistické žánry*. 1. vyd. Praha: Novinář, 1980, 349 s.
- Werich, Jan. *Italské listy*. 7. Vyd. Praha: Železný, 1995, 171 s.

Elektronické zdroje

Antonín Pelíšek [online]. [cit. 2013-06-20]. Dostupné z: http://www.v-art.cz/chudove_koreny/portrety/pelisek.htm

Antonín Pelíšek [online]. [cit. 2013-06-20]. Dostupné z: <http://www.legie.info/autor/2992-antonin-pelisek>

HOUSKA, Jan. [online]. 2006 [cit. 2013-07-09]. Dostupné z: <http://nakladatelstviruze.cz/historie.htm>

Jihočeské matky. [online]. 2008 [cit. 2013-11-06]. Dostupné z: <http://www.jihoceskematky.cz/>

KUBÁT, Petr. *Rybí krev vypráví o Temelínu, autor má našlápnuto na literární cenu* [online]. 10. 06. 2012 [cit. 2013-09-05]. Dostupné z: http://budejovice.idnes.cz/kniha-rybi-krev-0gu-/budejovice-zpravy.aspx?c=A120607_1789293_budejovice-zpravy_kol

MACH, Vladimír. *Normalizace (resp. konsolidace)* [online]. [cit. 2013-10-29]. Dostupné z: <http://www.totalita.cz/vysvetlivky/normalizace.php>

MARKOVIČ, Jan. *Novinář MF Dnes vydává unikátní knihu o Luxovi* [online]. 06. 12. 2007 [cit. 2013-06-24]. Dostupné z: http://zpravy.idnes.cz/novinar-mf-dnes-vydava-unikatni-knihu-o-luxovi-fl1-/domaci.aspx?c=A071206_120137_domaci_mr

Náš venkov [online]. 03. 08. 2013 [cit. 2013-11-19]. Dostupné z: <http://www.ceskatelevize.cz/ivysilani/1097944695-nas-venkov/29932323877-zmizele-vesnice/?kvalita=nizka>

OSVALDOVÁ, Barbora. *Reportáž a reportéři* [online]. 03. 09. 2005 [cit. 2013-10-15]. Dostupné z: <http://www.zurnalistika.cz/?p=17>

PELÍŠEK, Antonín. *V okolí reaktoru je víc leukemie, přednášel německý vědec* [online]. 08. 10. 2008 [cit. 2013-10-20]. Dostupné z: http://zpravy.idnes.cz/v-okoli-reaktoru-je-vic-leukemie-prednasel-nemecky-vedec-pk0-/zahranicni.aspx?c=A081008_132026_vedatech_itu

PELÍŠEK, Antonín. *Studentka chce stavět obecnou školu v Kambodži* [online]. 25. 08. 2013 [cit. 2013-10-20]. Dostupné z: <http://ceske-budejovice.5plus2.cz/30036/studentka-chce-stavet-obecnou-skolu-v-kambodzi>

PELÍŠEK, Antonín. *Škola Porozumění funguje na sídlišti Máj* [online]. 02. 09. 2013 [cit. 2013-10-20]. Dostupné z: <http://ceske-budejovice.5plus2.cz/31738/kola-porozumeni-funguje-na-sidlisti-maj>

PELÍŠEK, Antonín. *Opravoval dům, našel poklad* [online]. 10. 12. 2013 [cit. 2013-12-15]. Dostupné z: <http://ceske-budejovice.5plus2.cz/54948/opravoval-dum-nasel-poklad>

Podhájí ožilo ve vzpomínkách [online]. 04. 06. 2011 [cit. 2013-11-19]. Dostupné z: <http://www.ceskatelevize.cz/ct24/regiony/126259-podhaji-ozilo-ve-vzpominkach/>

PRŠÍNOVÁ, Tamara. *Nakladatelství Růže 1958-1991* [online]. 1998 [cit. 2013-07-25]. Dostupné z: <http://www.nakladatelstviruze.cz/historie.htm>

Slovník české literatury [online]. [cit. 2013-10-02]. Dostupné z: <http://www.slovníkceskeliteratury.cz/>

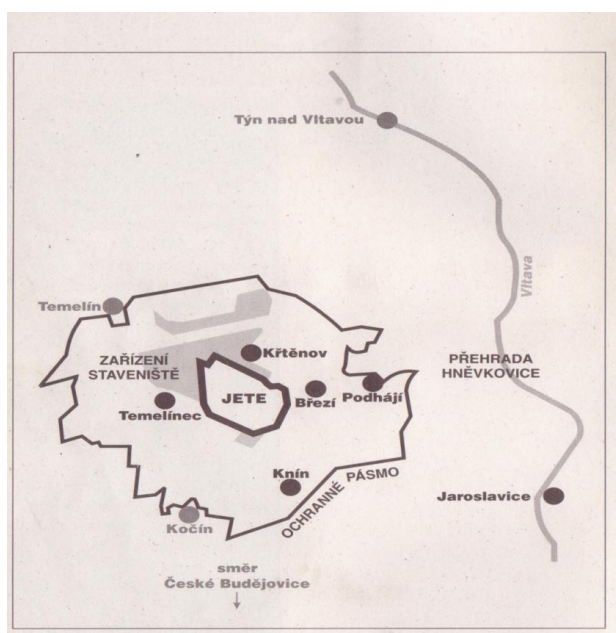
VARSKÝ, Pavel. *Jak Temelín rozválcoval malebné jihočeské vesničky* [online]. 27. 01. 2006 [cit. 2013-10-14]. Dostupné z: http://cestovani.idnes.cz/jak-temelin-rozvalcoval-malebne-jihoceske-vesnicky-fhg-/po-cesku.aspx?c=A060126_131308_igcechy_tom

Příloha

Příloha 1 - Antonín Pelíšek

Příloha 2

Příloha 3

